

WERKEN IN DE 21^e EEUW

Werken in de 21^e eeuw

Partijbrede discussie GroenLinks
voorjaar 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord

Marjolein Meijer

1 Startdocumenten 11

Startnotitie - Jasper Blom

Aanpak - Marjolein Meijer en Marieke Schep

2 Ledenpeiling 27

Simon Otjes

3 Iedereen doet mee in de samenleving 37

Annelies van Egmond, Hans van Kessel, Alfred Klein-knecht, Jos Kok, Ben Ligteringen en Joop Schippers

4 Durf een experiment met een onvoorwaardelijk basisinkomen aan 45

GroenLinks-afdelingen Utrecht en Nijmegen

5 Inhoudelijk verslag en duiding 49

Dorrit de Jong en Anna Lohfink

6 Nawoord 67

Frits Lintmeijer

7 Bijlagen 71

Verslagen provinciale bijeenkomsten

Online reacties

Tabellen ledenonderzoek

Meer lezen

Voorwoord

GroenLinks is een ideeënpartij - ideeën die we steeds vernieuwen. Als politieke partij willen we aansprekende antwoorden bieden op steeds veranderende problemen en uitdagingen. Daarbij past het om de eigen zekerheden soms eens stevig ter discussie te stellen en om 'buitenstaanders' aan te trekken om mee te praten. De partijbrede discussies zijn een manier om tot die vernieuwing van ideeën te komen met brede betrokkenheid van de leden, maar ook van niet-leden of sympathisanten.

Partijbrede discussies verschillen van elkaar in vorm, thema en abstractieniveau. Vaak worden meerdere manieren om input te leveren gecombineerd. Die diversiteit levert steeds nieuwe manieren van denken op en elke keer andere inzichten. Dat inspireert en motiveert om op basis van de grondwaarden van GroenLinks tot nieuwe uitkomsten te komen. Eén ding staat vast: partijbrede discussies hebben een duidelijk begin en een duidelijk eind. De vorm van de resultaten kan verschillen, maar er is een aanwijsbaar resultaat en daarvan is helder wat er mee wordt gedaan. Daarmee staan de partijbrede discussies in het hart van de partij.

Na de eerste partijbrede discussie over militaire

interventies in het najaar van 2014 heeft de Permanente Programma Commissie (PPC) via verschillende kanalen ideeën verzameld voor thema's voor de volgende partijbrede discussie. De PPC concludeerde dat het onderwerp 'werk en sociale zekerheid' leefde bij veel leden en dat het onderwerp relevant en actueel was. De discussie kon zich prima verhouden tot het schrijven van het verkiezingsprogramma in 2015. Leden zouden hun ideeën meegeven aan de programmacommissie. Begin 2015 besloot het partijbestuur daarom dat de eerstvolgende partijbrede discussie zou gaan over het thema 'Werken in de 21^e eeuw'. Het resultaat van de discussie zou een publicatie zijn waarin de verschillende inzichten over het onderwerp werden samengevat, die dan zouden worden overhandigd aan de programmacommissie voor de komende Tweede Kamerverkiezingen. In dat kader schreef de voorzitter van die programmacommissie, Frits Lintmeijer, het slotwoord voor deze publicatie.

We mogen gerust constateren dat het goed gelukt is om een breed en complex onderwerp als 'Werken in de 21^e eeuw' goed te bediscussiëren. De participatie aan de discussie was hoog, er was veel overeenstemming over de subthema's die aandacht vroegen (met name vragen over eerlijk delen van werk, basiszekerheden voor iedereen en de koppeling tussen werk en inkomen) en de gesprekken waren zonder uitzondering geanimeerd. Snel werd duidelijk welke dilemma's het zouden verdienen om in een peiling nog eens onder een breder publiek getoetst te worden. Aan die peiling deden 5800 leden mee! Het partijbestuur kijkt met trots terug op een mooie partijbrede discussie, die geslaagd is dankzij de inzet en betrokkenheid van velen. Graag bedank ik hier de klankbordgroep en de organiserende vrijwilli-

gers, de werkgroepen en provinciale besturen. Dat geldt zeker ook voor de penvoerder, Anna Lohfink, die vele uren stak in het verzamelen van input en het schrijven van stukken voor deze slotpublicatie. Maar bovenal bedank ik iedereen die haar tijd stak in het meediscussiëren.

Marjolein Meijer
November 2015

1

Startdocumenten

1.1 Startnotitie

Jasper Blom

Inleiding

Betaald en zeker werk is in Nederland een schaars goed aan het worden. Officieel zijn 650.000 mensen werkloos, en een groot deel van de banen die de afgelopen jaren gecreëerd zijn waren flexbanen. Daarnaast zijn er nog veel meer mensen die graag betaald zouden willen werken, maar geen betaald werk hebben. Dat komt onder andere door de financieel-economische crisis en door de bezuinigingen, maar de vraag is of er niet meer aan de hand is. Door technologische veranderingen - robotisering - kan veel werk goedkoper door machines worden gedaan dan door mensen.

Op dit moment zien we al dat terwijl sommigen niet aan werk kunnen komen, anderen zich over de kop werken of afhankelijk zijn van onzekere minibaantjes. Of onbetaald het werk doen dat tot voor kort betaald werd. Op de arbeidsmarkt tekent zich duidelijk een trend naar 'flexibilisering' af. Steeds meer mensen werken als zzp'er, als oproepkracht, of op een tijdelijk contract. Soms naar tevredenheid, maar veel mensen voelen zich steeds meer opgejaagd om altijd bereikbaar te zijn,

flexwerkers nemen noodgedwongen elke klus aan, mensen stapelen deeltijdbanen om voldoende inkomen te kunnen genereren. Zo blijft er weinig tijd over voor familie en vrienden, zorg voor kinderen, mantelzorg en ontspanning.

Daarnaast zal vergroening van de economie leiden tot grote veranderingen op de arbeidsmarkt: werkgelegenheid zal verschuiven van milieuvervuilende activiteiten naar duurzame activiteiten in een circulaire economie.

Het zijn dit soort structurele veranderingen op de arbeidsmarkt die aanleiding geven om opnieuw na te denken over hoe werk en inkomen georganiseerd is in onze samenleving in de 21^e eeuw. De vraag is wat we verstaan onder “volledige werkgelegenheid” en of dat ideaal in de toekomst ooit nog optreedt. En misschien net zo relevant: is dit wel een nastrevenswaardig doel in een ontspannen samenleving? Hoe ziet GroenLinks het ideale ‘werken in de 21^e eeuw’ voor zich? En welke rol speelt de overheid hierbij?

Bram van Ojik schetst in zijn essay ‘Kiezen om te Delen’ (2013) een brede verzorgingsstaat waarin mensen zich naar eigen wens kunnen ontplooien, maar ook zekerheden hebben. Het is zaak deze voorstellen verder uit te discussiëren: hoe richten we een toekomstvast en betaalbaar stelsel van werk en inkomen in?

In deze notitie worden deze overkoepelende vragen uitgewerkt in vier subthema’s waarbij concrete discussiepunten worden geformuleerd:

1. Hoe zorgen we voor meer en een eerlijker verdeling van werk?

2. Hoe zorgen we voor een stelsel met basiszekerheden voor iedereen?
3. Hoe willen we omgaan met de koppeling tussen werk en inkomen?
4. Hoe krijgt de transitie vorm van werk in onze huidige, vervuilende, economie naar werk in een groene economie?

Hoe zorgen we voor meer werk en een eerlijker verdeling van werk?

Als de overheid zich ten doel stelt werkgelegenheid te stimuleren, dan is de vraag wat de overheid daar concreet aan kan doen. De nadruk kan daarbij liggen op beleid dat de economische groei stimuleert en daarvan afgeleid tot hogere werkgelegenheid zou moeten leiden (eerste variant) of op het stimuleren van arbeidsintensieve sectoren (tweede variant) en het creëren van banen in de publieke sector (derde variant).

In het WRR rapport 'Naar een Lerende Economie' wordt nadrukkelijk gewezen op het belang van het versterken van de productieve capaciteiten van de gehele beroepsbevolking (en daarmee het versterken van het groeipotentieel). Er kan daarbij specifiek gekeken worden naar de mogelijkheden van groene groei. Maatschappelijk gezien is het menselijk kapitaal de kurk waarop het verdienvermogen van de Nederlandse economie drijft. Dit zou forse overheidsinvesteringen in dat menselijk kapitaal rechtvaardigen. Maar een grotere arbeidsproductiviteit ('verdienvermogen') kan er ook toe leiden dat we meer produceren met minder mensen.

Er lijkt een breed politiek draagvlak voor verlaging van de lasten op arbeid (in vaktaal: het verkleinen van

de wig). Het is de vraag of dit als middel voor het scheppen van werk veel effect heeft. Ook GroenLinks pleit voor lastenverlichting op arbeid, in combinatie met het verzwaren van de lastendruk op vermogen en vervuiling. Maar als we die tegen elkaar wegstrepen, creëren we nog geen ruimte voor extra werk in de publieke sector - bijvoorbeeld onderwijs en zorg. Nieuwe banen in de publieke sector nopen tot bezuinigingen op andere overheidsuitgaven of tot lastenverzwaringen.

De werkgelegenheid kan ook vergroot worden door arbeidsintensieve sectoren te stimuleren. Hierbij kan er gericht gestuurd worden op vergroening (als een duurzame, circulaire economie meer arbeid zou opleveren dan onze huidige economie). De vraag die hierbij op tafel ligt is of dit de meest effectieve manier is om groene werkgelegenheid te creëren.

Als we naast de voorgaande drie varianten om de hoeveelheid werk te laten groeien kijken naar de verdeling van werk, dan lijkt daar steeds meer ongelijkheid in te ontstaan. Er is sprake van een redelijk hoge werkloosheid maar tegelijkertijd werken mensen met een baan zichzelf steeds meer over de kop. Maar liefst 1 op de 7 werknemers kampt nu al met burn-out klachten. De meest genoemde redenen hiervoor zijn hoge werkdruk en baanonzekerheid. Werk lijkt steeds veeleisender te worden, en dit zal zeker niet verbeteren in combinatie met toenemende claims op tijd onder de noemer 'participatiesamenleving'. Los van dit eigenbelang voor werkenden, is er ook vanuit solidariteit met werklozen veel voor te zeggen om het huidige betaalde werk beter te verdelen.

Bram van Ojik heeft hiervoor het eerlijker delen van werk middels arbeidstijdverkorting als oplossing voorge-

steld. Dit kan eventueel nog verfijnd worden naar levensfasen: in het zogenaamde spitsuur van het leven als werk en zorg gecombineerd moeten worden kan bijvoorbeeld de wet Arbeid & Zorg aangepast worden om het gemakkelijker te maken om langer betaald ouderschapsverlof op te nemen (zoals in Zweden). Daarnaast kan gedacht worden aan het deeltijdpensioen.

Naast de scheve verdeling van betaald werk is er ook een toenemende hoeveelheid onbetaald werk: werkzaamheden die worden gedaan in het kader van (mantel)zorg of vrijwilligerswerk, en werk dat eerst betaalde arbeid was en nu onbetaald moet worden opgevangen door de 'participatiesamenleving' (hulp bij huishouden, welzijnswerk). In een vergrijzende maatschappij met kleinere gezinnen is het nodig dit soort participatie te faciliteren (zie ook subthema 3).

Discussiepunten

- GroenLinks wil een hogere belasting op vervuiling, op vermogen en ander kapitaal. Willen we dat het geld dat daarmee wordt opgehaald (helemaal) besteed wordt aan het goedkoper maken van arbeid, of ook aan meer banen in publieke sectoren als zorg en onderwijs?
- Is een algemene ATV wenselijk? En zo ja, hoe dwingend willen we die ATV opleggen?
- Is diversiteit in de toepassing van ATV naar typen functies, of leeftijdsfasen, of op basis van huidige tekorten en overschotten in verschillende sectoren wenselijk?
- ATV kan tot een forse verlaging van het inkomen leiden, die met name aan de onderkant van de arbeidsmarkt erin hakt. Welke voorwaarden moeten gesteld worden

om ongewenste effecten bij de laagste inkomens te compenseren?

Hoe zorgen we voor een stelsel met basiszekerheden voor iedereen?

Er vindt een verschuiving plaats van vaste banen naar flexbanen. Economisch onzekere tijden, harde concurrentie en veranderingen in wet- en regelgeving doet werkgevers steeds meer kiezen voor het aantrekken van werknemers op tijdelijke- en flexcontracten, zodat zij snel, gemakkelijk en goedkoop de omvang van hun werkorganisatie kunnen aanpassen. Er zijn werknemers die hier weinig moeite mee hebben, omdat de flexibiliteit hen in hun persoonlijk leven niet raakt, of omdat hun kennis en vaardigheden schaars zijn en zij zodoende altijd wel van genoeg werk verzekerd zijn. Maar voor velen geldt dit zeker niet.

Naast flexwerkers is ook het aantal zzp'ers fors gestegen. Een groot deel hiervan kiest er bewust en met overtuiging voor om "eigen baas" te zijn. Maar ook dan kan de vraag gesteld worden of hier geen risico's worden genomen, die uiteindelijk toch door de samenleving moeten worden gedragen, bijvoorbeeld bij arbeidsongeschiktheid en gebrekkige pensioenvoorziening.

Het huidige stelsel maakt het mogelijk dat bedrijven met flexbanen de kosten van onzekerheid op de arbeidsmarkt afwentelen op de samenleving en/of flexwerkenden zelf. Vaste banen worden via oneigenlijke uitbestedings- of detachingsconstructies omgezet in flexwerk. Mensen hoppen van flexcontract naar flexcontract zonder toekomstperspectief. Werkgevers kunnen snel van mensen af als ze betere of goedkopere werknemers vinden, de flexwerker werkloos achterlatend.

Als mensen niet of onderverzekerd zijn voor wezenlijke risico's als verlies van werk, ziekte en de oude dag is er een gerede kans dat dit uiteindelijk leidt tot hogere overheidsuitgaven zonder dat daar premies voor zijn betaald. De onzekerheid van een toenemend deel van de werkenden neemt ernstige vormen aan. Er treedt een segregatie op van de arbeidsmarkt, waarbij zich een groeiende groep vormt van werkenden met 'kwetsbare arbeid' (het precariaat).

De instituties van de verzorgingsstaat zijn nog altijd afgestemd op dat vaste contract. De kloof tussen flex en vast op - met name - het gebied van sociale zekerheid is groot. Dit kan aangepakt worden door te proberen het aantal flexcontracten terug te dringen, zelfs als dit mogelijk tot verlies van banen leidt. Een alternatieve aanpak is om de rechten van flexwerkers fors te versterken. Door het toekennen van rechten als ww-recht, pensioenopbouw, scholingsrecht, en daarvoor (extra) werkgeverspremies te heffen, kan wellicht een nieuw evenwicht ontstaan, waarbij werkgevers een passende "prijs" betalen voor de door hen gewenste flexibiliteit en flexwerkers een veel grotere inkomenszekerheid krijgen.

Discussiepunten

- Welke verbeteringen voor de positie van werkenden (werknemers, zzp'ers en anderen) kun je bewerkstelligen door de werkers meer rechten te geven, en welke door wetgeving voor werkgevers?
- Welke bescherming van flexwerkers en kwetsbare werknemers moeten we vormgeven via rechten (bv. recht op opname in een pensioenfonds) en welke in de vorm van

verplichtingen (bv. verplichte deelname aan een pensioenvoorziening).

Hoe willen we omgaan met de koppeling tussen werk en inkomen?

Binnen GroenLinks is al sinds de oprichting een geanimeerd gesprek gaande over betaald werk, de verplichting tot het zoeken naar betaald werk, en het recht op uitkering. Dit wordt vaak onder de noemer 'basisinkomen' gevoerd, hoewel er een grote variatie aan voorstellen bediscussieerd wordt. Van een daadwerkelijk onvoorwaardelijk basisinkomen, via negatieve inkomstenbelasting, tot het vergroten van de vrijheid tot bijverdienen in uitkeringssituaties. Door trends als robotisering en een ongelijke verdeling van betaald en onbetaald werk in de samenleving staat deze discussie weer hoog op de agenda.

De meest fundamentele vraag bij dit subthema is die naar de rechtvaardigheid van een inkomen zonder voorwaarden. Door iedereen voldoende inkomen te geven om van rond te komen, heeft iedereen de vrijheid diens leven naar eigen inzicht en voorkeur in te richten (zelfbeschikking). Dit kan ruimte creëren voor creativiteit en ondernemerschap (omdat risico op inkomensverlies gereduceerd is), en er aan bijdragen dat mensen werken vanuit een intrinsieke motivatie. Dit hoeft echter niet voor iedereen te gelden. Er kan een groep burgers ontstaan die wel van een inkomen uit de samenleving genieten maar niet bijdragen aan die samenleving. De vraag is wat dat betekent in het kader van de GroenLinkse visie op burgerschap en wat het betekent voor de "intrinsieke waarde" die betaald werk voor zeer veel mensen heeft.

Daarnaast kunnen onvoorwaardelijke uitkeringen gezien worden als een instrument voor de luie overheid. Heeft die overheid nog de prikkel om aan werkgelegenheidsbeleid te werken? Of zich in te spannen voor het verbeteren van de positie van kansarme groepen, zoals extra onderwijs, zorg en (re)integratie op de arbeidsmarkt? En hoe zit het met de emanciperende waarde van werk?

Indien om principiële of om pragmatische redenen de voorkeur uitgaat naar een voorwaardelijke vorm van basisinkomen, kan de vraag gesteld worden welke dan in redelijkheid de voorwaarden zouden moeten zijn. In elk geval lijkt de huidige rigide sollicitatieplicht niet de goede invulling. Deze is - zeker in tijden van hoge werkloosheid - een zinloos, frustrerend en kleinerend gebeuren. Voorwaarden zouden allicht in het teken kunnen staan van maatschappelijke betrokkenheid, mantelzorg, het volgen van onderwijs en dergelijke.

Een alternatief voor een algemeen basisinkomen is een negatieve inkomstenbelasting. In dit model ontvangen de laagste inkomens een uitkering van de belastingdienst (negatieve inkomstenbelasting), die naarmate men meer gaat verdienen vermindert en tenslotte omslaat in het betalen van inkomstenbelasting. Het verschil ten opzichte van een basisinkomen is dat met een negatieve inkomstenbelasting veelverdieners geen uitkering van de overheid ontvangen. Het verschil met het huidige systeem is dat er een veel natuurlijkere ('glijdende') overgang is tussen enkel een uitkering krijgen en een volledig inkomen uit een baan hebben.

Een variant die dichter bij het huidige stelsel ligt is het vergroten van de mogelijkheden om bij te verdienen in de bijstand. Het huidige stelsel van bijstand met solli-

citatieplicht en strenge straffen bij vermeende fraude is gebaseerd op wantrouwen. Bram van Ojik heeft daarom met enkele fractievoorzitters en raadsleden uit grote steden opgeroepen een stelsel op basis van vertrouwen in mensen te creëren. Een bijstand met meer mogelijkheden om bij te verdienen en minder verplichtingen in de bijstand.

Het laten vervallen of versoepelen van de eisen verbonden aan het recht op uitkering brengt een forse vereenvoudiging van het bureaucratische bestel met zich mee, wat een kostenbesparing oplevert. Tegelijkertijd wordt oneigenlijk gebruik van de uitkering wel makkelijker en ontvangen mensen die het niet nodig hebben alsnog een bijdrage van de overheid. Door de koppeling tussen werk en inkomen losser te maken zal allicht de zogenaamde armoedeval verminderen. Doordat uitkeringen niet meteen komen te vervallen als je van niet werken naar werken gaat, loont het altijd om betaald werk aan te nemen en je op die manier te ontplooien. Tegelijkertijd kan een versimpeling van het uitkeringsstelsel ook leiden tot minder maatwerk voor mensen die het echt nodig hebben (bijvoorbeeld chronisch zieken). Is dat wenselijk?

Al deze mogelijke effecten zijn reeds welbekend, en tevens in zekere mate koffiedik kijken: de daadwerkelijke effecten van losser koppelen van werk en inkomen staan niet vast. Zeker voor de meest fundamentele optie – het onvoorwaardelijk basisinkomen – is het niet zeker wat het met het welzijn en de economie zal doen. Dat kunnen we uiteindelijk pas weten als we het proberen op nationale schaal (waarbij ogenblikkelijk de vraag opdoemt wat te doen met de mensen van buiten Nederland die zich hier vestigen).

Discussiepunten

- Hoe gaan we om met het stellen van voorwaarden aan de uitkering, vanuit onze visie op verantwoordelijkheid en burgerschap?
- Hoe zien we de emanciperende rol van werk? Wat vinden we bijvoorbeeld van de verwachting dat de arbeidsparticipatie van vrouwen gaat afnemen bij invoering van een basisinkomen?
- Wat vinden we van verschillende opties (versoepeling voorwaarden, negatieve inkomstenbelasting, basisinkomen) bij de koppeling van werk en inkomen?
- Hoe zou de transitie vanuit ons huidige stelsel naar een dergelijk nieuw stelsel eruit moeten zien? Kunnen we er langzaam naartoe werken, of vraagt het om een éénmalige, zeer grote omvorming van ons sociale zekerheidsstelsel en blijft daarmee ver buiten bereik?
- Moeten we ons richten op overtuigende voorstellen voor verbeteren van ons huidige uitkeringsstelsel – zoals versoepeling van de verplichtingen in de bijstand – of zetten we in op een geheel nieuw stelsel?
- Hoe gaan we om met het spanningsveld tussen een open samenleving (voor arbeidsmigranten en vluchtelingen) en de financierbaarheid van ruimhartige vormen van een basisinkomen?

Hoe krijgt de transitie vorm van werk in onze huidige, vervuilende economie naar werk in een groene economie?

GroenLinks streeft een fundamentele vergroening van de economie na. De vraag moet gesteld worden wat voor veranderingen dit op de arbeidsmarkt tot gevolg zal hebben. Grofweg zijn twee lijnen denkbaar. Ofwel

werkgelegenheid in milieuvervuilende sectoren vermindert en verdwijnt op termijn, terwijl die in duurzame sectoren stijgt, ofwel vervuilende en/of energievervlindende sectoren transformeren geleidelijk in “schone” sectoren. Feit is dat veel producten die uit (nu nog) vervuilende sectoren komen, niet weg te denken zijn uit onze samenleving. Dit roept de vraag op wat we willen doen met vervuilende sectoren die (nog) nodig zijn en vaak ook voor significante hoeveelheden banen zorgen. Is er bijvoorbeeld nog plaats voor Tata Steel in Nederland? We zullen immers staal blijven gebruiken voor een veelheid aan toepassingen. Als deze energievervlindende productie uit Nederland verdwijnt, dan vindt deze elders op de wereld, onder wellicht nog vervuilender productiemethoden, nog steeds plaats. Vergelijkbare redeneringen gaan misschien op voor bijvoorbeeld de glastuinbouw, die energieneutraal kan worden, en een deel van de chemische industrie, die zich kan transformeren in bio-science productie. Willen we maatschappelijk draagvlak voor fundamentele vergroening verkrijgen, dan zal deze soepel samen moeten gaan met behoud en groei van werkgelegenheid. We kunnen niet eerst veel werk kwijt raken, om het pas op termijn weer terug te winnen.

Het is evident dat de overheid een belangrijke rol te spelen heeft in de vergroening van de economie. Daarbij is wel de vraag of de overheid enkel ‘groene kaders’ stelt (wet- en regelgeving die vergroening stimuleert of afdwingt), of dat de overheid ook actief groene investeringen moet doen en groene innovaties in gang moet zetten (‘groene topsectoren’ promoten?). De mate waarin de overheid bij de vergroening ook kan sturen op werkgelegenheid hangt mede van het antwoord op deze vraag af.

Op het persoonlijke niveau betekent de transitie naar een groene economie dat de inhoud van werkzaamheden voor veel mensen zal veranderen. Kort door de bocht gezegd: de vuilnisman verandert van iemand die afval ophaalt en wegwerpt in iemand die grondstoffenkringlopen gaande houdt. Voor veel andere werknemers zal ditzelfde gelden: hun banen verkleuren van grijs naar groen. Daarnaast zullen mensen uit vervuilende sectoren naar groene sectoren moeten overstappen. Dat roept de vraag op hoe werkenden tijdig de nieuw vereiste kennis en vaardigheden verkrijgen. Hoe dragen we hier zorg voor, en hoe voorkomen we dat werknemers tussen wal en schip vallen?

Discussiepunten

- Hoe gaan we om met de wens meer zekerheden te creëren op de arbeidsmarkt en tegelijkertijd een grote structurele transformatie van de economie te bewerkstelligen?
- Moet de vergroening van de economie plaatsvinden onder de conditie van behoud en versterking van werkgelegenheid, of accepteren we een overgangperiode met frictiewerkloosheid?
- Moet de overheid zich vooral richten op vergroening van bestaande economische activiteit, of zich primair richten op nieuwe groene sectoren? En welke zijn dan voor Nederland kansrijk?

Jasper Blom is Directeur van Bureau de Helling.

1.2 Aanpak

Marjolein Meijer en Marieke Schep

De partijbrede discussie Werken in de 21^e eeuw werd georganiseerd in het voorjaar van 2015 – met een uitloop in de zomermaanden. Het was de tweede partijbrede discussie die werd georganiseerd door het partijbestuur: in het najaar van 2014 voerde GroenLinks een partijbrede discussie over Militaire Interventies. De Permanente Programma Commissie (PPC) adviseert het partijbestuur over mogelijke onderwerpen voor zulke discussies. De PPC legde daarom in het najaar van 2014 de vraag voor aan de leden (via de nieuwsbrief, een formulier op de website en een oproep op GLweb) waar zij het in een volgende partijbrede discussie graag over zouden willen hebben. De verschillende reacties leverden een groslijst op van onderwerpen. Het bleek dat thema's die raken aan het thema 'Werken' veruit het meest genoemd werden. Daarbij waren twee verschillende invalshoeken mogelijk, één met de focus op de toekomst van werk en de verhouding werk – vrije tijd en één met de focus op de toekomst van de groene economie. Naar aanleiding van input in het partijbestuur en van anderen is een meer toegespitst voorstel gedaan om de partijbrede discussie te focussen op de eerste set vragen: de toekomst van werk. Het doel van de discussie zou dan zijn om bij te dragen aan meningsvorming, uitwisselen van argumenten en uiteindelijk het leveren van input aan de Programmacommissie voor de Tweede Kamerverkiezingen.

Het partijbestuur heeft dit voorstel overgenomen en vervolgens Jasper Blom, directeur Bureau de Helling, gevraagd om een startnotitie te schrijven en daarbij een klankbordgroep om input te vragen. De klankbordgroep bestond uit vertegenwoordigers van de Werkgroepen Economie en Arbeidsverhoudingen, een beleidsmedewerker van de Tweede Kamerfractie, een vertegenwoordiger van de Programmacommissie Tweede Kamerverkiezingen, een vertegenwoordiger uit de PPC en uit het partijbestuur (Rik Grashoff/Marjolein Meijer).

De klankbordgroep heeft input geleverd voor de startnotitie, voor de enquête die gebruikt is voor de peiling en tijdens het proces meegedacht over de vorm van de discussie, stellingen en de presentatie van de resultaten.

De partijbrede discussie Werken in de 21^e eeuw is in grote lijnen vormgegeven zoals de eerste partijbrede discussie: met regionale bijeenkomsten. Tijdens die bijeenkomsten werden (op verschillende manieren) stellingen besproken die volgden uit de startnotitie. De startnotitie diende als start van de discussie, maar ook zonder het lezen daarvan kon meegediscussieerd worden. Bij deze discussie werden zes regionale bijeenkomsten georganiseerd, door de provinciale besturen die daarin samenwerkten. De echte discussie startte na de Provinciale Staten verkiezingen op 18 april, de laatste bijeenkomst was op 6 juni.

Bij de bijeenkomsten werden sprekers uitgenodigd om de discussie aan te jagen en er werd gezorgd voor gesprekleiders of dagvoorzitters. Van elke bijeenkomst werd een verslag op hoofdlijnen gemaakt. Bij de bijeenkomsten waren tussen de 20 en de 50 mensen aanwezig, een ruwe schatting is dat er zo'n 140-180

mensen hebben meegesproken over de vragen die werden opgeworpen in de startnotitie. Tegelijkertijd is er online de mogelijkheid geboden om stukken in te sturen of te reageren op geplaatste stukken. Daarvan hebben zo'n 30 mensen gebruik gemaakt. Duidelijk werd al snel dat niet alle vragen op evenveel aandacht mochten rekenen. De vraag over de transitie van werk in een vervuilende economie naar werk in een schone, groene economie viel het meest van het bordje. Dat is ook in dit verslag terug te zien.

De werkgroep Economie wilde het thema Sociale Zekerheid nader uitdiepen en heeft daartoe in dezelfde periode een notitie geschreven en een speciale bijeenkomst georganiseerd, die druk bezocht werd. Bij verschillende bijeenkomsten waren politici en beleidsmedewerkers aanwezig en de programmacommissie was bij alle bijeenkomsten vertegenwoordigd.

Om een beeld te krijgen van hoe de GroenLinks-leden tegen een aantal cruciale dilemma's aankijken, is er eind juni een peiling gehouden onder de 18.345 leden waarvan het e-mailadres bij ons bekend is. 5800 leden hebben die peiling ingevuld. Die peiling is eind juli gesloten. De respons op de peiling was boven verwachting hoog, wat in ieder geval aantoont dat er onder leden van GroenLinks grote animo is om door middel van dergelijke peilingen mee te 'praten' over inhoudelijke dilemma's.

2

Ledenpeiling

Simon Otjes

Inleiding

In het kader van de partijbrede discussie ‘Werken in de 21^e eeuw’ is er een peiling uitgegaan onder de leden van GroenLinks. 5799 leden hadden voor 26 augustus 2015 de peiling ingevuld. De uitkomsten van de peiling zijn meegenomen in de duiding van het debat in hoofdstuk 5, in deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de resultaten. Het stuk is geordend langs de vier hoofdthema’s uit de startnotitie van het debat (zie hoofdstuk 1):

1. meer werk en een eerlijker verdeling van werk;
2. basiszekerheden voor iedereen;
3. koppeling tussen werk en inkomen;
4. werk in een groene economie.

De vijfde paragraaf bevat een discussie van onderzoekstechnische aspecten. De lijst van vragen en tabellen met resultaten zijn te vinden in de bijlagen (hoofdstuk 7).

1. Eerlijker verdeling van werk

Arbeidstijdverkorting zou een middel kunnen zijn om werk te verdelen tussen mensen die nu wel en mensen die nu niet werken. Ook kan arbeidstijdverkorting bijdragen aan een ontspannen samenleving. Er zaten

twee opties in de peiling: de overheid verplicht arbeidsduurverkorting of hanteert een kortere werkweek als norm. Ruim twee derde van de respondenten is voorstander van arbeidsduurverkorting als norm. Een plicht kan op aanmerkelijk minder steun rekenen: ongeveer een kwart van de leden is voor verplichte arbeidsduurverkorting. Als we de antwoorden op beide vragen combineren wordt duidelijk dat arbeidsduurverkorting in een bepaalde vorm op grote steun kan rekenen: slechts één op de zeven respondenten (14%) is tegen zowel een plicht als een norm. De samenhang tussen de posities op de twee varianten is zwak (de correlatie is 0.17). Als het gaat om de verdeling tussen werk en ouderschap werd in de peiling tenslotte nog gevraagd naar het recht op betaald ouderschapsverlof voor moeders en vaders. Hier zijn GroenLinks-leden verenigd: een zeer ruime meerderheid van 84% van de respondenten is voorstander van het recht op betaald ouderschapsverlof voor moeders en vaders (37% helemaal mee eens, 47% mee eens).

2. Basiszekerheden voor iedereen

Onder het hoofdthema 'basiszekerheden voor iedereen' werd in de peiling specifiek gevraagd naar de mogelijkheden voor zzp'ers om toegang te hebben tot sociale zekerheid op het gebied van arbeidsongeschiktheid en werkloosheid. Leden zijn twee mogelijkheden voorgelegd: zzp'ers kunnen verplicht worden om deel te nemen aan de werkloosheidsverzekering (WW) of de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WIA) of het recht krijgen om deel te nemen aan deze sociale verzekeringen. Van de respondenten is 26% resp. 33% voor een verplichte verzekering voor respectievelijk werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. De mogelijkheid om zzp'ers

het recht te geven zich aan te sluiten bij deze sociale verzekeringen kan op aanmerkelijk meer steun rekenen: 69% wil de WW openstellen voor zzp'ers en 65% de WIA. Het gaat hierbij grotendeels om dezelfde respondenten: als respondenten een recht op toegang tot arbeidsongeschiktheidsverzekering willen geven, kiezen ze meestal ook voor een recht op toegang tot de werkloosheidsverzekering (de correlatie is 0.70).

Bij dit thema kan aangetekend worden dat relatief veel mensen geen inhoudelijk antwoord gaven op de vraag: 16% (WIA) en 19% (WW) van de mensen sloegen de vragen over of antwoorden met 'weet niet.'

3. Koppeling tussen werk en inkomen

Het derde hoofdthema in de partijbrede discussie betrof de relatie tussen werk en inkomen. In de peiling is dit vertaald in vier modellen die aan de leden voorgelegd zijn: een minder strenge bijstand, negatieve inkomstenbelasting, een voorwaardelijk en een onvoorwaardelijk basisinkomen. Daarnaast bevatte de peiling vragen over welke argumenten de respondenten het zwaarst wogen bij de keuze voor een bepaalde variant.

Er is ruime steun voor een minder strenge bijstand: driekwart van de respondenten steunt een soepelere sollicitatieplicht, het erkennen van meer vormen van participatie als tegenprestatie, of het gemakkelijker maken van bijverdienen. Even veel respondenten willen, als zij hier specifiek op ondervraagd worden, dat mensen in de bijstand gemakkelijker kunnen bijverdienen. Er is een sterke samenhang tussen het steunen van de optie van de minder strenge bijstand en het specifieke voorstel voor het bijverdienen (de correlatie is 0.55). Hoewel er dus een duidelijke meerderheid voor een minder strenge bijstand is, wil dat niet zeggen dat

er geen steun is voor het aanpakken van bijstandsfraude: een kwart van de respondenten wil fraude minder hard aanpakken terwijl vier op de tien respondenten fraude harder aan wil pakken. Een relatief groot percentage spreekt zich uit als neutraal (30%) of sloeg deze vraag over. De relatie tussen voorstander zijn van minder controle en voorstander zijn van de optie van de minder strenge bijstand is overigens matig (de correlatie is 0.36). De relatie tussen het opheffen van barrières tegen bijverdienen en controle op fraude is zwak (de correlatie is 0.26).

Een ander model dat een nieuwe relatie tussen werk en inkomen inhoudt, is negatieve inkomstenbelasting. In dit model krijgen mensen die onder een bepaald minimum zitten een toelage. Deze toelage loopt af als mensen meer gaan verdienen maar werk blijft voor mensen die deze toelage krijgen altijd lonen. Dit model is volgens ruim zeven op de tien respondenten wenselijk, terwijl ruim een op de tien respondenten hier tegen is.

Een voorwaardelijk basisinkomen, dat wordt uitgekeerd aan mensen die participeren in de samenleving kan op brede steun rekenen. Bijna vier op de vijf respondenten is hiervoor. Het idee dat tegenover geld van de gemeenschap, zoals een uitkering, een plicht tot participatie staat, kan op steun van een krappe meerderheid rekenen. Een kwart van de respondenten is het oneens met deze stelling. Niet iedere vorm van tegenprestatie kan rekenen op evenveel steun van de respondenten. In afnemende mate van steun:

1. Actief zoeken naar werk: vier op de vijf;
2. Vrijwilligerswerk: ruim twee op de drie respondenten;
3. Zorgen voor jonge kinderen: iets meer dan de helft van de respondenten;

4. Een door de overheid aangeboden baan (ook als deze niet aansluit bij het niveau van de uitkeringsgerechtigde): een op de drie respondenten. Deze tegenprestatie is controversieel: vier op de tien respondenten is hier tegen.

5. Voor slechts één op de zes respondenten is geen tegenprestatie ook acceptabel. Voor bijna twee derde van de respondenten is dit onacceptabel. Het zijn met name mensen die het oneens zijn met de stelling dat er een plicht tot participatie is, die geen tegenprestatie verlangen (de correlatie is -0.59). In mindere mate gaat het hier om voorstanders van een onvoorwaardelijk basisinkomen (de correlatie is 0.40).

De meningen zijn verdeeld over een onvoorwaardelijk basisinkomen: ongeveer evenveel respondenten zijn voor als tegen deze optie (respectievelijk 43% en 40%) met 18% van de respondenten neutraal. Een belangrijk bezwaar tegen het onvoorwaardelijke basisinkomen is dat mensen die het niet nodig hebben ook geld krijgen: de helft van de respondenten is het hier mee eens. Vier op de tien respondenten vreest dat het onvoorwaardelijk basisinkomen te weinig geld zou geven aan mensen die extra hulp nodig hebben. Het basisinkomen wordt niet afgeschreven omdat het te duur zou zijn: slechts één op de vijf van de respondenten is het hier mee eens. Ook het argument dat een basisinkomen slecht zou zijn voor de deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt overtuigt niet: slechts één op de vijf respondenten is het hiermee eens.

Een verandering van sociale zekerheid naar een variant van een basisinkomen kan op vrij grote steun rekenen. Slechts 1% van de respondenten is tegenstander van alle modellen. Het voorwaardelijke en het onvoorwaardelijke basisinkomen zijn dus ook niet twee

tegenovergestelde modellen. Vier van de vijf voorstanders van een onvoorwaardelijk basisinkomen zijn ook voorstanders van een voorwaardelijk basisinkomen. Daar staat tegenover dat minder dan de helft van de voorstanders van het voorwaardelijke basisinkomen ook voor een onvoorwaardelijk basisinkomen zijn. Een vrij kleine groep (7%) is tegenstander van beide modellen.

4. Werken in een groene economie

Het vierde thema betrof de relatie tussen duurzaamheid en economie. Hierbij werd gevraagd naar twee dilemma's. De eerste betreft de keuze tussen duurzaamheid en werk: is tijdelijke werkloosheid acceptabel in de overgang naar een duurzame economie? Of is een vertraging van vergroening noodzakelijk om werkgelegenheid op peil te houden? Het tweede dilemma betreft de vraag hoe de inkomsten van de milieuheffingen en -belastingen uit te geven: kiezen we voor lagere belastingen op arbeid (en daarmee meer private werkgelegenheid) of voor nieuwe investeringen in duurzaamheid?

De peiling vroeg de leden zich te positioneren op een vijfpuntsschaal van 'tijdens de overgang naar een duurzame economie is tijdelijke werkloosheid als gevolg van krimp van vervuilende sectoren acceptabel' tot 'het tempo van de overgang naar een duurzame economie moet worden aangepast zodat nieuwe werkgelegenheid de uitval van oude banen kan opvangen'. Een meerderheid van de respondenten is bereid tijdelijke werkloosheid te accepteren, terwijl een op de zes respondenten het tempo van de overgang volledig aan wil passen.

Als het gaat om de besteding van de inkomsten uit milieuheffingen en -belastingen kiest bijna drie op de vijf respondenten voor investeringen. Slechts een op de

acht kiest naar het verlagen van belastingen op arbeid. GroenLinks-leden kiezen dus duidelijk voor duurzaamheid.

Representativiteit

Alle GroenLinks-leden waarvan het e-mailadres bekend is zijn aangeschreven. 5799 (32%) hebben gereageerd. Als we de karakteristieken van de respondenten vergelijken met het totale ledenbestand zien we dat de deelnemers aan de peiling een redelijk goede afspiegeling van het ledenbestand zijn. Op basis van het ledenbestand weten we dat de leden van GroenLinks voor 55% man zijn. De deelnemers zijn voor 59% man. Dit is het grootste verschil tussen de leden en de respondenten van dit onderzoek en nog steeds vrij beperkt. De gemiddelde leeftijd van de GroenLinks-leden is 49. De deelnemers zijn gemiddeld twee jaar ouder. We hebben de leden naar woonplaats verdeeld in zeven groepen: de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland; de regio Noord (Friesland, Drenthe, Groningen, Overijssel en Flevoland) en de regio Zuid (Zeeland, Limburg en Noord-Brabant) en leden woonachtig in het buitenland. Er zijn minder mensen uit Noord-Holland in het bestand. Dit is het enige significante verschil waar het geografische spreiding betreft. Alle andere groepen zijn binnen de foutmarge correct vertegenwoordigd. Al met al zijn de respondenten iets vaker man, iets ouder en iets minder Noord-Hollands dan het gemiddelde lid.

Vraagformulering

De vragenlijst was tamelijk complex en vereiste enige kennis van de sociale zekerheid en arbeidsmarkt in Nederland. Het is niet verwonderlijk dat niet alle

respondenten op alle vragen een antwoord hebben gegeven.

Respondenten konden op drie manieren geen substantieel antwoord geven op een vraag. Alle vragen hadden een 'weet ik niet' optie: deze werd variërend gebruikt van 1 tot 16% van de respondenten geeft aan geen antwoord te kunnen geven. Een aantal vragen die respondenten vroegen zich tussen twee uitersten te plaatsen hadden de optie 'geen van beiden'. Deze werd door tussen de 2 en 6% van de respondenten gebruikt. Daarnaast is er de optie een vraag over te slaan. Het overslaan van vragen komt met name op het einde van het survey voor: 0.5% van de respondenten slaat de eerste vraag over, tegenover 13% de laatste vraag.

Een hoog aantal niet-substantiële antwoorden is een indicator van de onbetrouwbaarheid van de wel gegeven antwoorden. De percentages voor of tegen hadden anders kunnen liggen als deze respondenten wel substantieel antwoord hadden gegeven op de vraag. Daarnaast kan het er ook op wijzen dat de vraag niet helder geformuleerd of te moeilijk was. Dat zet dan ook vraagtekens bij de antwoorden van respondenten die wel een substantieel antwoord gaven. Iedere grens is arbitrair, maar als vuistregel zouden vragen die leiden tot meer dan 16% niet-inhoudelijke respons met een zekere slag om de arm benaderd moeten worden (te weten Q9, Q10, Q12, Q15, Q16, Q17 en Q18).

Het eerste blok met vragen (Q1 tot Q4) wordt door 97% van de respondenten beantwoord. Hier zijn geen methodologische problemen. Het tweede blok (Q5 tot Q8) vragen betrof vier modellen voor de sociale zekerheid. Het overgrote deel van de respondenten (90%) kon deze vragen beantwoorden. De vragen over negatieve inkomstenbelasting (mogelijk niet voor iedereen

een bekend concept) en de vraag over het onvoorwaardelijk basisinkomen wordt door 10% van de respondenten niet inhoudelijk beantwoord.

Het meest problematische blok is het blok dat daarop volgt (Q9 tot Q12): dit betreft de argumenten om een basisinkomen wel of niet te steunen. Aangezien dit survey geen referendum was en we juist geïnteresseerd zijn in de beweegredenen en criteria die leden hanteren zijn deze vragen opgenomen. Een groot deel (14 tot 26%) van de respondenten geeft geen substantieel antwoord. Dit geeft aan dat deze vraagstelling mogelijk niet de beste manier is om achter achterliggende redenen voor standpunten te komen.

De volgende vragen betroffen dilemma's tussen twee uitersten (Q13 tot Q17). Respondenten was expliciet een tweede niet-substantiële antwoordcategorie aangeboden (geen van beiden) als geen van de uitersten hen beviel. 14 tot 23% van de respondenten kan zich niet in deze dilemma's plaatsen. Met name de dilemma's over bijstandsfraude en zzp'ers leiden tot grote niet-inhoudelijke respons. Het eerste kan komen omdat het bestrijden van fraude en het omzien naar mensen met een uitkering allebei nastrevenswaardig zijn en respondenten het lastig vonden om een van beide doelen te prioriteren. Bij de dilemma's over de zzp'ers kan spelen dat mensen niet precies weten wat de huidige regelgeving is. Ook het feit dat zzp'ers een brede groep van zowel economisch sterke en economische zwakke werkers omvat kan het lastig gemaakt hebben deze vraag te beantwoorden. Ook de vragen over de lengte van de werkweek (Q13 tot Q19) leiden tot een vrij grote niet-substantiële respons (14 en 20%). Onbekendheid met dit thema en de complexiteit van het vraagstuk (leidt een kortere werkweek tot herverde-

ling van werk of tot de substitutie van arbeid door automatisering?) kan hierbij een rol spelen.

Het laatste blok vragen (Q20 tot Q25) over de gewenste tegenprestaties leidt in vergelijking met andere vragen tot relatief weinig niet-inhoudelijke antwoorden, ondanks het feit dat de vragen aan het eind van het survey staan en lang niet alle respondenten het survey hebben afgerond.

3

Iedereen doet mee

Annelies van Egmond, Hans van Kessel, Alfred Kleinknecht, Jos Kok, Ben Ligteringen en Joop Schippers

Iedereen doet mee in de samenleving door een beschermend, stabiliserend en investerend arbeidsmarkt- en sociale zekerheidsbeleid.

Wij willen een fundamentele hervorming van het arbeidsmarkt- en sociale zekerheidsbeleid; we willen namelijk een beleid dat niet alleen burgers beschermt en de conjunctuur stabiliseert, maar dat ook structureel versterkend is door voortdurend te investeren in menselijk kapitaal. Wij willen dat nu en straks iedereen mee kan doen aan het arbeidsproces, voor een redelijk inkomen en met een behoorlijke rechtspositie. Wij streven daarom naar volledige werkgelegenheid in betaalde banen met werktijden die overeenkomen met de wensen van de mensen. Dan kan ook in de toekomst de verzorgingsstaat blijven bestaan en hebben de mensen de meeste kans op voldoende ontplooiingsmogelijkheden en arbeidssatisfactie. Dan zijn ze allen maatschappelijk relevant actief in de samenleving, wat bijdraagt aan de maatschappelijke cohesie. We willen

dat voor het heden en voor de toekomst; daarom hechten wij belang aan anticiperen en aan aanpassingsvermogen.

Wij zijn van mening dat de GroenLinks-uitgangspunten duurzaam, solidair en vrijzinnig voor arbeid betekenen dat ieder recht heeft op zingevend en perspectiefvol werk, en niet van flutbaan naar flutbaan hoeft te hopen. Dat allen aan de samenleving moeten kunnen bijdragen en een bestaanszekerheid verdienen, en een goede mogelijkheid moeten hebben om te participeren. Het betekent ook dat iedereen de mogelijkheid moet hebben zich naar eigen wensen in de samenleving binnen de maatschappelijke kaders te ontplooiën.

Arbeidsmarkt met idealen

Ons staat een arbeidsmarktbeleid met idealen voor ogen dat uitgaat van de realiteit dat de Nederlandse economie het niet zo zeer van lage prijzen maar van de toepassing van kennis, innovatie en creativiteit moet hebben. Een arbeidsmarktbeleid dat zich realiseert dat het eenzijdig richten op loonkostenminimalisering daarom een doodlopende weg is. Een arbeidsmarktbeleid dat rekening houdt met voortdurende transitieproblemen waarbij oude banen verdwijnen en nieuwe opkomen, nieuwe banen die wel andere eisen stellen aan kennis en vaardigheden van de werkenden. Een arbeidsmarktbeleid dat zich vooral richt op die nieuwe banen en zich dus realiseert dat op deze transitieproblematiek goed geanticipeerd moet worden. Een arbeidsmarktbeleid, waardoor, als er werkloosheid is, de periode tussen die banen gebruikt wordt om op waardige wijze die kennis en vaardigheden te vergaren of te verbeteren, zodat men daarna weer duurzaam aan het werk kan. Een beleid dat zich dus niet richt op korte

termijn succesjes door te dwingen willekeurig iedere baan te accepteren met alleen het doel de uitkeringskosten op korte termijn te minimaliseren.

Wij streven daarom naar een arbeidsmarktbeleid dat op de toekomst is gericht, dat er voor zorgt dat niemand aan de kant blijft staan, dat de langdurige werkloosheid vooral wordt vermeden door scholing en het opbouwen van relevante werkervaring, en dat in geval van nood de overheid extra nuttige banen in de publieke sector laat creëren; ook door maatschappelijk vrijwilligerswerk (weer) onder de publieke sector te brengen. Wij willen dat iedereen mee kan doen en dat het accent daarbij ligt op het bijhouden en vergroten van de inzetbaarheid (*employability*) van de mensen. Wij beogen met deze focus op *employability*-vergroting een arbeidsmarktbeleid dat talent niet verloren laat gaan en ontplooiingsmogelijkheden niet frustreert.

Bovendien streven wij naar een arbeidsmarktbeleid dat door verlof en inkomensregelingen voorkomt dat roofofbouw wordt gepleegd op menselijk kapitaal door te zware belasting, vooral door de combinatie van werk en zorg. Daarnaast willen wij dat het arbeidsmarktbeleid speciale aandacht besteedt aan de meest precare groepen en met speciale maatregelen het mogelijk maakt dat ook zij duurzaam en tot volle tevredenheid participeren in het maatschappelijk proces. Ook denken wij (naast genoemde extra banen in de publieke sector) hierbij onder andere aan het stimuleren tot taakafsplittingen en aan loonsuppleties wanneer de productiviteit een inkomen onder het bestaansminimum met zich brengt.

Wij willen een arbeidsmarktbeleid dat geen tweedeling in kansen en rechtspositie accepteert, noch naar opleiding, noch naar afkomst, noch naar geslacht of

leeftijd. Wij verwachten dat door de focus op activiteiten voor iedereen, ter vergroting van de *employability* en een streng antidiscriminatiebeleid dit probleem in belangrijke mate kan worden opgelost. Wij willen in het geval, dat voor bepaalde groepen alle andere middelen niet genoeg werken, voor die groepen (extra) collectieve arbeidsduurverkorting ten opzichte van de algemene trend stimuleren, liefst aangevuld met een loonsuppletie uit de algemene (werkloosheids-) middelen.

Sociaal zekerheidsstelsel als smeerolie

Ons doel is een hiermee corresponderend sociale zekerheidsstelsel, dat niet gezien wordt als een kostenpost maar als de noodzakelijke smeerolie in een dynamische economie. We willen daarom een sociale zekerheid die de voortdurende levenslange investering in menselijk kapitaal stimuleert en ondersteunt, die stabiliserend optreedt bij hevige conjunctuurschommelingen en die voor allen die willen werken een bestaansminimum garandeert voor het geval het gebrek aan (voldoende) inkomen uit werkzaamheden dit niet mogelijk maakt. Wij vinden dat die sociale zekerheid er is voor iedereen, dus niet alleen voor reguliere contractwerknemers maar ook voor zzp'ers, flexwerkers en alle anderen die werken of willen werken.

Wij staan ook voor een sociale zekerheidsbeleid dat met verlof en inkomensdervingregelingen het mogelijk maakt op een ontspannen wijze werk en zorg, zowel voor kleine kinderen alsook voor hulpbehoevende andere naasten, te kunnen combineren. En dat het bovendien mogelijk maakt om tijdens de zorgperiode de *employability* op peil te houden of te brengen.

Wij weten dat collectiviteit een wezenskenmerk is van sociale zekerheid omdat het over risico's gaat die alleen door een hele grote massa gedragen kunnen worden, waarbij voor werkloosheid vanwege het conjuncturele karakter vaak een zichzelf versterkend proces (bv. in de vorm van een neerwaartse spiraal) optreedt. Daarom moeten de afspraken een algemeen verplichtend karakter hebben, wat ook nodig is om eerlijke concurrentieverhoudingen op een gelijk speelveld voor bedrijven te realiseren.

Wij vinden dat de sociale zekerheidsuitgaven uit belastingen en uit premies moet worden bekostigd. Dat de premiebetalingen een integraal onderdeel van de beloning zijn van de werkenden, en dat werkgevers en opdrachtgevers hun deel daarin dragen. We accepteren daarbij geen *free riders* gedrag en hanteren het beginsel van 'de vervuiler betaalt'. Daarom willen wij dat een premiedifferentiatie per bedrijf op basis van diens werkloosheidsrisico plaatsvindt, wat ook een opslag voor flexwerk impliceert. Ook achten wij het van belang dat de premiebijdrage in de prijs van het aangeboden product/dienst van zzp'ers tot uiting komt.

Aandacht aan precare groepen

Wij vinden het effectiever en ook rechtvaardiger de beleidsmaatregelen op de behoeftige groepen te richten dan om algemene voor ieder geldende maatregelen te gebruiken. Daarom geven wij speciale aandacht aan de meest precare groepen, en hebben wij een voorkeur voor taakafsplitsingen en loonsuppleties waarmee de kansarmeren geholpen kunnen worden. Daarom pleiten wij – als de groei van de arbeidsproductiviteit en de achterblijvende bestedingen dat noodzakelijk maken – voor het gericht inzetten van

arbeidsduurverkorting (ten opzichte van de algemene trend) voor deelgroepen (via de cao); daarom pleiten wij ook voor het verruimen van wettelijke verloffregelingen voor om- en bijscholing en voor (mantel)zorg; verloffregelingen die als regeling voor inkomensderving ook voor zzp'ers en flexwerkers van kracht zijn. Daarom willen wij *geen onvoorwaardelijk* maar een via genoemde maatregelen te verwerven *voorwaardelijk basisinkomen*, dat voor ieder die wil werken een bestaansminimum garandeert. Wij oordelen namelijk dat de grote diversiteit op de arbeidsmarkt een generiek, voor allen op dezelfde wijze werkend, beleid minder effectief is. Wij weten dat generieke instrumenten doorgaans erg kostbaar zijn, omdat ook zij die ze niet nodig hebben er gebruik van maken. Wij vrezen dat zo'n verspilling naar 'niet-behoeftigen' de noodzakelijke solidariteit in het sociale zekerheidssysteem op de proef zal stellen en doen afkalven. We weten ook dat het verspilde geld van minder effectieve generieke maatregelen ten koste gaat van de bijdragen aan de behoeftigen. Wij wijzen erop dat dit specifieke karakter voor de uitvoering leidt tot de noodzaak van maatwerk. En dat dit hoge eisen stelt aan de kennis en vaardigheden, maar ook de beleidsvrijheid van uitvoerende professionals.

Overheid geeft leiding

Wij willen dat de overheid op coöperatieve wijze leiding geeft aan dit proces en de regierol op zich neemt. Wij vinden terugtreden dan ook geen optie. De overheid zal naar onze mening als *wetgever* via regels zorg moeten dragen dat men zijn plichten nakomt en dat er voor de betrokken partijen een eerlijk speelveld ontstaat. Dat kan onder andere door voor ieder verplichte regels en

algemeen verbindend verklaren van afspraken voor de betreffende groep. Daarnaast vinden wij dat de overheid actief moet interveniëren en in de nodige gevallen moet fungeren als *supporter in last resort*. Ten slotte zal zij ook moeten stimuleren dat de relevante kennis voor beleid en uitvoering van de sociale zekerheid wordt vergaard en gedeeld onder betrokkenen.

Deze tekst is een samenvatting van het project 'Arbeidsmarkt en sociale zekerheid' van de Werkgroep Economie. De volledige tekst is te vinden op werkgroep-economie.groenlinks.nl.

4

Durf een experiment met een onvoorwaardelijk basisinkomen aan

GroenLinks-afdelingen Utrecht en Nijmegen

En daar is ie weer: het b-woord: onder aanvoering van Correspondent Rutger Bregman raakte het begrip basisinkomen weer in zwang. Binnen GroenLinks is het basisinkomen een eeuwige vlam die nu en dan oplaait tot een groot vuur. Wat in al die jaren niet veranderd is, is dat de stemming onder GroenLinksleden over het basisinkomen verdeeld is. Dat blijkt nu weer uit de ledenpeiling, en uit het manifest van de werkgroep economie. GroenLinks Utrecht en Nijmegen willen dat de discussie zich toespitst op een debat over experimenteren met een basisinkomen. Al twee decennia voeren we een debat over de (on)wenselijkheid van een (on-)voorwaardelijk basisinkomen gelardeerd met termen als verwachtingen, vrees, denkbaar en mogelijk. Het is tijd om een en ander gewoon eens te gaan onderzoeken.

Utrecht en Nijmegen willen starten met een experiment met een onvoorwaardelijke bijstand. Dit experiment is de uitkomst van een sessie met een aantal

GroenLinks-raadsleden, fractievoorzitters en (oud)wethouders uit vier traditioneel linkse steden: Utrecht, Amsterdam, Groningen en Nijmegen. In een brainstormsessie met Bram van Ojik poogden de steden een manier te vinden waarop zij op relatief korte termijn een experiment kunnen doen met een onvoorwaardelijk inkomen voor een groep mensen zonder daarbij te veel afhankelijk te zijn van Den Haag; het Manifest Sociale Bijstand is het product van deze sessie.

Maar voor GroenLinks Utrecht en Nijmegen is dit experiment meer: het is voor ons de opmaat naar een experiment met een onvoorwaardelijk basisinkomen. GroenLinks Utrecht en Nijmegen zijn van mening dat een onvoorwaardelijk basisinkomen bij zou kunnen dragen aan een meer ontspannen samenleving, met mensen die zich vrijer en gelukkiger voelen. Een samenleving waarin werk ook kan betekenen dat je voor je zieke ouder of kind zorgt. Waarin mensen de mogelijkheid hebben om te kiezen voor een kleinere betaalde baan om daarnaast te studeren. Waarin mensen de mogelijkheid hebben om hun betaalde baan op te geven, voor een onbetaalde maatschappelijke functie. Een samenleving die het vertrouwen heeft dat mensen hun leven zo inrichten dat ze van waarde zijn voor de samenleving.

De werkgroep economie legt in een doorwrocht stuk uit waarom zij (mordicus) tegen een onvoorwaardelijke bijstand is: 'de grote vraag is wat het financiële en sociale draagvlak zal blijken te zijn'. Vooropgesteld zullen wij de twijfels van deze groep eminenten niet in twijfel trekken. Zij hebben voldoende kennis om deze twijfel te rechtvaardigen. In het stuk zitten echter ook armslagen, bovendien is het gebaseerd op theorie en niet op de praktijk. Op dit moment geldt dat we van

alles denken over het basisinkomen, maar er is nog onvoldoende bewijs om dit goed te staven.

Het is ook daarom dat we op dit moment nadrukkelijk niet pleiten voor een onvoorwaardelijk basisinkomen, maar voor een experiment met een onvoorwaardelijk basisinkomen. Natuurlijk, een experiment zal in beginsel onvoldoende empirische bewijs opleveren om aan te tonen dat mensen, door ze een onvoorwaardelijk inkomen te geven, gelukkiger worden, zich meer ontwikkelen, meer eigenwaarde krijgen en van grotere waarde zijn voor omgeving en maatschappij.

Maar het basisinkomen lijkt, we schrijven nadrukkelijk lijkt, wel een manier om de samenleving zo in te richten dat het misschien meer lijkt op iets wat vooralsnog een utopie is.

En het kan zijn, dat doordat je mensen een basisinkomen geeft, ze minder gaan werken, en ze zich bovendien niet op een andere manier van waarde tonen voor de samenleving. Het kan. Maar het kan ook zijn dat het tegendeel gebeurt. Experimenten, waarvan het Mincom experiment uit Canada het belangrijkste voorbeeld is, lijken immers iets anders aan te tonen. Maar toegegeven: Mincom is erg lang geleden en de andere experimenten waarbij een groep een basisinkomen kreeg, gaan vooral over groepen die in eenzelfde situatie verkeren: armen, zwervers, hongerigen. Is het niet interessant om het Mincom experiment naar 2015 te halen? En bovendien geen voorwaarden te stellen aan de groep die een basisinkomen krijgt, dus ook niet een voorwaarde aan het huidige inkomen. 'Een systeem dat alleen de armen helpt, bevestigt de scheiding tussen hen en de rest van de samenleving,' aldus Bregman.

Een ideale samenleving is een utopie, en utopieën, zo schreef Bregman socioloog Albert Hirschman over, worden meestal op drie gronden bestreden: het kan niet, het is te gevaarlijk, het is sowieso een slecht idee. Vanuit de kernwaarden van GroenLinks: vertrouwen, durf en de overtuiging dat slechte ideeën niet bestaan, is het niet meer dan logisch dat juist wij opteren voor een experiment naar de ideale, ontspannen samenleving. En een experiment met het basisinkomen lijkt vooralsnog de beste optie.

5

Inhoudelijk verslag en duiding

Dorrit de Jong en Anna Lohfink

Een van de speerpunten uit het GroenLinks verkiezingsprogramma is 'meer werk'. Onder leden wordt breed gedeeld dat iedereen die wil en kan zou moeten kunnen werken. Werk is belangrijk voor mensen. Het zorgt voor zingeving, netwerk, een reden om op te staan. Werk kan daarbij verschillende vormen aannemen. Betaald werk is een vorm van werk, maar voor GroenLinks-leden is onbetaald werk en vrijwilligerswerk ook heel belangrijk. Binnen de huidige samenleving is betaald werk de belangrijkste manier om een inkomen te krijgen. Het genereren van meer (betaald) werk en een eerlijkere verdeling van dat werk is dan ook belangrijk, bleek uit de gesprekken tussen leden tijdens de zes bijeenkomsten in het land. Aan de hand van de vragen uit de startnotitie geeft deze bijdrage een inhoudelijk verslag en een duiding van de partijbrede discussie en de ledenpeiling.

1. Hoe zorgen we voor meer werk en een eerlijker verdeling van werk?

Met de belastinginkomsten die binnenkomen door een hogere belasting op vervuiling en vermogens die Groen-Links voorstaat, kan meer werk worden gecreëerd. Enerzijds kan dit door die inkomsten te gebruiken om de lasten op arbeid te verlagen, zodat er meer werkgelegenheid zou kunnen ontstaan. Anderzijds kunnen deze belastinginkomsten worden gebruikt om in een duurzame economie te investeren.

Tijdens de bijeenkomsten in het land werden beide manieren om meer banen te creëren bepleit. De aanwezigen steunden beide varianten. Natuurlijk was er ook discussie over effectiviteit: tijdens de bijeenkomst in Amsterdam waarschuwde Jesse Klaver bijvoorbeeld dat het verlagen van belastingen niet per definitie tot meer werkgelegenheid leidt, maar ook alleen een lastenverlichting voor werkgevers kan zijn als zij vervolgens niet meer mensen aannemen. Wat investeringen betreft werd tijdens de bijeenkomsten vooral voorgesteld om banen in de publieke sector zoals onderwijs en de zorg te creëren. Met name het nu onbetaalde werk in de zorg zou meer gewaardeerd kunnen worden. Een andere optie was om bijstandsgerechtigde in dienst te nemen bij gemeentes: hen een baan aan te bieden in ruil voor een minimumloon. Dat vonden deelnemers aan de discussiebijeenkomst van onder meer de noordelijke provincies bij een ondernemende overheid passen.

In de ledenpeiling werd gevraagd wat leden met de extra belastinginkomsten willen doen: lagere belasting op arbeid, investeren in een duurzame economie of een combinatie daarvan. Ongeveer een derde van de leden

is voor een combinatie van investeren en lagere belasting op arbeid. Iets meer dan de helft van de leden kiest voor meer investeringen in een duurzame economie, 26% vindt zelfs dat alle extra inkomsten moeten worden gebruikt om nieuwe investeringen te doen in een duurzame economie. 5% vindt dat alle inkomsten gebruikt moeten worden voor een lagere belasting op arbeid. Dat is opvallend want het voorstel om de lasten op arbeid te verlagen werd zowel tijdens de bijeenkomsten als in de online reacties vaker naar voren gebracht dan investeringen in een duurzame economie als manier om te zorgen voor meer werk.

Arbeidsduurverkorting

Tijdens verscheidene bijeenkomsten gaf Alfred Klein-knecht, emeritus hoogleraar economie en tevens lid van de GroenLinks werkgroep economie, een inleiding waar hij onder andere voor arbeidsduurverkorting (ADV) pleit. Door ADV wordt de bestaande hoeveelheid werk eerlijker verdeeld: als iedereen iets korter werkt kunnen meer mensen aan de slag. Dit leidt tot een lagere werkloosheid en daardoor tot andere machtsverhoudingen tussen kapitaal en arbeid. Rechts stuurt aan op een ruime arbeidsmarkt waarin mensen met elkaar concurreren om schaarse banen. Door een eerlijkere verdeling van arbeid en een verlaging van werkloosheid zouden wij voor selectieve groei kunnen kiezen en niet iedere groei moeten aangrijpen omdat hij banen oplevert. Een kortere werkweek zou ook beter te combineren zijn met zorgtaken en het ontvangen van zorg, bracht de Werkgroep Chronisch Zieken en Gehandicapten in bij de online discussie.

In de bijeenkomst in Overijssel was men het er over eens dat in ieder geval de wetgeving aangepast zou

moeten worden om werk te kunnen verdelen zonder dat dit duurder voor de werkgever wordt. Op dit moment zijn twee werknemers duurder dan één werknemer. Tegelijk zouden werkgevers ervan overtuigt moeten worden, dat mensen die in deeltijd werken productiever zijn dan mensen die in voltijd werken.

In Overijssel werd een alternatief voor arbeidsduurverkortung voorgesteld: in plaats van een algemene ADV zou voor iedereen een sabbatical ingevoerd moeten worden. Zo zou elke werknemer bijvoorbeeld elke vijf jaar een sabbatical van 6-12 maanden kunnen nemen. Een sabbatical zou op meer instemming kunnen rekenen dan ADV, ook omdat een sabbatical voor meer ontspannen werknemers kan zorgen als iedereen er elke 5 jaar voor een aantal maanden uit gaat.

Uit de ledenpeiling blijkt dat GroenLinks-leden voor een kortere werkweek zijn, maar dit niet willen verplichten: ruim twee derde van de respondenten is voorstander van de 32-urige werkweek als norm. Slechts een kwart van de respondenten wil een verplichte 32-urige werkweek, en 17% is het daar helemaal niet mee eens. Tijdens de bijeenkomsten waren er twee belangrijke argumenten tegen een verplichte ADV. Ten eerste zouden mensen met lage lonen in problemen kunnen komen als zij met minder werken minder verdienen. Ten tweede zouden mensen die ervoor kiezen om meer te werken dit niet meer mogen, wat een inbreuk is op de vrijheid. Mensen moeten in principe ook met een werkweek van bijvoorbeeld 32 uur rond kunnen komen anders bestaat voor de lagere inkomens geen keuzevrijheid voor een kortere werkweek. GroenLinks-leden zoeken dus een goede balans tussen voldoende inkomenszekerheid voor iedereen en individuele keuzevrijheid.

Mogelijk zijn deze bedenkingen een reden waarom relatief veel (ongeveer een op de zes) respondenten in de peiling geen inhoudelijk antwoord gaven op deze vragen. In de vragenlijst werd immers niet benoemd hoe de werknemers aan de onderkant financieel opgevangen en gecompenseerd worden bij een invoering van ADV. Om een brede steun voor invoering van ADV te krijgen, moeten de daarmee samenhangende inkomensproblemen benoemd en opgelost worden.

Ouderschapsverlof

Uit de peiling blijkt dat het overgrote deel van de leden vindt dat moeders en vaders recht moeten krijgen op betaald ouderschapsverlof. Tijdens de bijeenkomsten en ook in de reacties online kwam dit onderwerp nauwelijks aan bod, wellicht omdat het een breed gedragen wens is die geen verdere discussie uitlokte.

2. Hoe zorgen we voor een stelsel met basiszekerheden voor iedereen?

Flexibilisering van de arbeidsmarkt

GroenLinks-leden zien de ontwikkeling naar een flexiblere arbeidsmarkt als gegeven, maar maken zich zorgen over het feit dat dit de afgelopen jaren vooral ten koste is gegaan van basiszekerheden voor werkenden.

GroenLinks-leden hechten aan de vrijheden die de moderne, flexibele arbeidsmarkt biedt. Werkenden van nu hoeven niet meer altijd voor één baas te werken, hebben meer ruimte om eigen werktijden te kiezen en kunnen makkelijker ondernemen naast hun parttime baan of een ander carrièrepad kiezen. Als mensen bewust kiezen voor flexibel werk, verschillende kleine baantjes of voor zzp-schap moet daar voldoende ruimte

voor zijn. Dat is ook goed voor hun positie de arbeidsmarkt, want de gevraagde kennis en vaardigheden veranderen sneller dan vroeger. Daarom is scholing en persoonlijke ontwikkeling erg belangrijk.

Maar GroenLinks-leden hekelen het feit dat de flexibilisering van de arbeidsmarkt de afgelopen jaren hand in hand is gegaan met de afbouw van zekerheden. Negatieve effecten zoals de onzekerheid van nulurencontracten, het hopen van tijdelijk contract naar tijdelijk contract en de beperkte pensioenopbouw met een flexcontract worden gezien als uitholling van de sociale zekerheid. Robbert Coenmans, destijds voorzitter van FNV Jong, vertelde in zijn inleiding bij de regionale bijeenkomst in Arnhem dat 30% van de jongeren een tijdelijk contract heeft. Door het vaker veranderen van baan en sector blijven zij een relatief slechtere positie op de arbeidsmarkt houden. Ook de positie van lager opgeleiden en de tendens om werknemers te vervangen door zzp'ers die feitelijk hetzelfde werk doen voor slechtere voorwaarden werd ingebracht als punt van zorg door de leden.

Tijdens de discussies werd benadrukt dat op een flexibele arbeidsmarkt zaken als pensioenzekerheid en arbeidsvoorwaarden nog steeds voor iedereen goed geregeld moeten zijn. Het grote onderscheid tussen vaste contracten en flexibele contracten is onwenselijk: opgebouwde zekerheden moeten voor alle werkenden gelden, ongeacht je contractvorm.

Tijdens de regionale bijeenkomsten werd het principe dat ondernemers betalen voor flexibiliteit breed gedragen: flex moet duurder zijn dan vast. Ondernemingen lijken flexibiliteit nu vooral te gebruiken om loonkosten te besparen. Contractvormen als payroll, via een uitzendbureau of als zzp'er betekenen nu vaak

dat de werkende minder goede secundaire arbeidsvoorwaarden heeft (vakantiedagen, pensioen, arbeidsongeschiktheid) waardoor de werkgever per saldo goedkoper uit is. Maatregelen die op steun van GroenLinks-leden kunnen rekenen zijn dan ook bijvoorbeeld een flex-toeslag voor nuluren-contracten en zorgen dat pensioenopbouw met een uitzendbaan hetzelfde is als bij een vast dienstverband.

ZZP'ers

De situatie van zzp'ers was op verschillende manieren een onderwerp tijdens de partijbrede discussie. In verschillende bijeenkomsten werd ervoor gepleit om onderscheid te maken tussen zogenaamde vrijwillige zzp'ers en de noodgedwongen zzp'ers, die graag een vaste baan zouden willen maar voor een bestaan als zzp'er kiezen om aan het werk te komen of te blijven. Uit onderzoek blijkt dat bijna de helft van de zzp'ers graag een vaste baan zou willen hebben en niet vrijwillig voor een bestaan als zzp'er kiest, werd daarbij ingebracht.

De meeste GroenLinks-leden zijn het er mee eens dat een sterk vangnet voor zzp'ers wenselijk is. Zij vinden dat sociale zekerheid toegankelijk en betaalbaar moet zijn voor zzp'ers, zodat die zelf de keuze kunnen maken om zich te verzekeren. In de peiling vond ruim 60% van de GroenLinks-leden dat zzp'ers een recht moeten hebben op vrijwillige deelname aan een werkloosheidsverzekering (WW) en aan een arbeidsongeschiktheidsverzekering (WIA), terwijl 33% voor een verplichte deelname aan de WIA en 26% voor een verplichte deelname aan de WW is. Overigens gaven relatief veel leden geen inhoudelijk antwoord op deze vraag, waarschijnlijk omdat het complex is; een vrijwil-

lige verzekering is vaak duur, tenzij er veel publiek geld bij wordt gelegd. Met een verplichte verzekering kan dit goedkoper worden aangeboden.

In een van de bijeenkomsten bracht een deelnemende zzp'er op dat veel zzp'er niet voor een vrijwillige deelname zouden kiezen, niet omdat zij het niet willen maar omdat de kosten voor een verzekering nu zo hoog zijn dat als ze die moeten doorberekenen in hun tarieven, moeilijk kunnen concurreren met niet verzekerde zzp'ers. Alleen verplichte verzekeringen zouden dus voor een echte verbetering van de positie van alle zzp'ers kunnen zorgen.

Op de bijeenkomst van de noordelijke provincies vonden sommigen dat bijvoorbeeld pensioenpremies voor een particuliere pensioenverzekering individueel en niet collectief betaald moeten worden zolang er een AOW bestaat en mits de zzp'er een goed inkomen heeft. Dan hoeft de gemeenschap immers niet te betalen: er is al een basisinkomen in de vorm van AOW voor iedereen. Dat is wel een verschil met arbeidsongeschiktheid.

Ook werd in het algemeen over zzp'ers opgemerkt dat hun stem nu niet genoeg wordt gehoord. Er zijn wel vakbonden, maar zij lijken niet goed genoeg aan tafel te zitten om de belangen goed te vertegenwoordigen. Dit zegt iets over de moeilijke stap naar collectiviteit als je zo'n individuele positie op de arbeidsmarkt hebt als zzp'ers.

Individuele keuzevrijheid

Uit de peiling maar zeker ook tijdens de bijeenkomsten werd duidelijk dat GroenLinks-leden willen dat er voldoende ruimte is voor individuele keuzes over hoe iemand haar of zijn werkzame leven inricht, zoals de

duur van de werkweek of het bestaan als zzp'er. Een kortere werkweek moet niet verplicht zijn en evenmin moet een zzp'er verplicht worden om voor bepaalde zekerheden te betalen. Tegelijk hechten GroenLinks-leden bij alle keuzevrijheden aan sociale zekerheden voor iedereen. Zo moeten bijvoorbeeld ook de condities van de verzorgingsstaat maar ook de mogelijkheid om een hypotheek af te sluiten aan de realiteit van een flexibele arbeidsmarkt aangepast worden. Er moet een voldoende sterk vangnet zijn dat goed aansluit bij individuele keuzes.

3. Hoe willen we omgaan met de koppeling tussen werk en inkomen?

Het derde onderwerp dat in de partijbrede discussie centraal stond, was de koppeling tussen werk en inkomen. Dit is veruit het meest besproken onderwerp in de discussie: hoe richten we de sociale zekerheid in? De meeste discussies gingen over het onvoorwaardelijke basisinkomen: een minimuminkomen voor iedere burger - onafhankelijk van of hij of zij een eigen inkomen of vermogen heeft en zonder dat hier een tegenprestatie tegenover staat.

Binnen GroenLinks zijn uitgesproken voor- en tegenstanders te vinden voor het basisinkomen. Misschien is GroenLinks wel de politieke partij waar het idee van een basisinkomen de meeste weerklank krijgt, in elk geval is het de partij waar het meest gediscussieerd werd en wordt over het basisinkomen. Invoering van een basisinkomen voor iedereen stond al in de verkiezingsprogramma's van de PPR, een van de vier voorlopers van GroenLinks. Ook in een aantal verkiezingsprogramma's van GroenLinks werd gesproken over een basisinkomen;

zo pleitte men voor “een voorwaardelijk inkomen voor diegenen die geen eigen inkomsten hebben” (1994), “een gedeeltelijk basisinkomen (voetinkomen)” (1998) en de invoering van een “gedeeltelijk basisinkomen voor werknemers” (2006) door de belasting op arbeid te verlagen en ook met deeltijdwerk economisch zelfstandig te kunnen zijn. Dat het basisinkomen ook in de periode daarna veelbesproken bleef, blijkt wel uit de vele bijdragen over het onderwerp op de website van Bureau de Helling.

Toch moet op basis van de partijbrede discussie geconstateerd worden dat de leden van GroenLinks zeer verdeeld zijn over de wenselijkheid van een onvoorwaardelijk basisinkomen voor iedereen. In de zes regionale discussies en online was het basisinkomen een van de meest besproken onderwerpen. Voor- en tegenargumenten werden actief uitgewisseld.

Voorstanders betogen dat het basisinkomen zal zorgen voor bestaanszekerheid voor iedereen. Het is een oplossing in een tijd van meer flexwerk en toenevende automatisering waardoor veel banen verdwijnen en steeds meer mensen niet meer voldoende inkomen uit arbeid zullen kunnen halen. Natuurlijk moet het basisinkomen dan wel een bedrag zijn dat hoog genoeg is om van te leven. De invoering van een basisinkomen zou eenvoudig en universeel zijn dus een groot aantal toeslagen kunnen worden afgeschaft.

Het basisinkomen zorgt voor échte vrijheid: als bestaanszekerheid gegarandeerd is, zijn mensen vrij om te doen wat zij willen. Er ontstaat ruimte voor een betere balans tussen werken, zorgen, vrije tijd en persoonlijke ontwikkeling, wat weer zorgt voor lagere maatschappelijke kosten. Ook leidt dit tot een grotere waardering of herwaardering voor onbetaald werk,

zoals mantelzorg en vrijwilligerswerk. De ongelijkheid in de samenleving tussen werkenden en niet-werkenden zal afnemen.

Ook tegenstanders hadden veel argumenten. Het meest gehoorde argument is dat het basisinkomen niet betaalbaar is. Dit werd ook naar voren gebracht door Alfred Kleinknecht in zijn inleidingen bij de regionale bijeenkomsten. Uit de ledenpeiling blijkt het belangrijkste argument tegen het basisinkomen dat het teveel geld zou geven aan mensen die het niet nodig hebben. Ook vindt men het bezwaarlijk dat mensen die extra hulp nodig hebben te weinig geld zouden krijgen na invoering van een basisinkomen. In de meeste voorstellen voor een basisinkomen worden toeslagen afgeschaft omdat juist dat een vereenvoudiging van het systeem oplevert. Daarnaast kwamen in de discussies in het land verscheidene argumenten naar voren. Zo zou een basisinkomen de deelname aan het arbeidsproces niet voldoende stimuleren en zou het problematisch zijn in relatie tot arbeidsmigratie: krijgt iedereen die in Nederland woont gelijk een basisinkomen? Hoe betalen we dat dan? En zo niet, ontstaat er dan niet een grote ongelijkheid? Ook waren er mensen die principieel tegen het basisinkomen zijn omdat je dan grote groepen mensen afscheept met een schijntje, hoewel dat natuurlijk altijd afhangt van de hoogte van een basisinkomen. Deelnemers op de bijeenkomsten signaleerden de effecten van de invoering van een basisinkomen op mensen die bijvoorbeeld veel zorg nodig hebben. Door een vereenvoudiging van het bestaande systeem van toeslagen zou het moeilijk kunnen worden om maatwerk te leveren voor de individuele situatie van mensen.

In de discussies in het land en op de website waren over het algemeen meer voorstanders dan tegenstanders die zich in de discussie mengden. De werkgroep economie van GroenLinks is tegenstander (zie hoofdstuk 3), met name vanwege de hoge kosten. Dat de leden op dit punt echt verdeeld zijn, blijkt uit de peiling. Op de vraag “moet er een onvoorwaardelijk basisinkomen komen?” antwoorden respondenten zo dat de groepen voor- en tegenstanders ongeveer even groot zijn (42,5 tegen 39,4).

Op basis van de partijbrede discussie en de bijbehorende peiling kan dus geconcludeerd worden dat GroenLinks verdeeld is wat betreft het onvoorwaardelijk basisinkomen. Maar uit de discussie wordt ook duidelijk richting gegeven aan het debat.

Want GroenLinks-leden zijn het erover eens dat een eerlijkere verdeling van welvaart en meer bestaanszekerheid voor iedereen nodig is, ongeacht je positie op de arbeidsmarkt. Zij hechten aan een sociale zekerheidsstelsel met een stevig vangnet voor ieder die dat nodig heeft. Verschillende opties om dit doel te bereiken worden dan ook gesteund. Ook hecht men aan participatie in de samenleving, ongeacht de vorm. Werk moet blijven lonen, ook als er een basisinkomen, negatieve inkomstenbelasting of sociale bijstand is. Onbetaald werk moet meer gewaardeerd worden in de samenleving. Twee op de vijf leden zijn het dan ook eens met de stelling dat ‘tegenover iedere zinvolle bijdrage aan de samenleving zou een financiële waardering van de samenleving moeten staan.’ De intrinsieke waarde van werk werd door meerdere deelnemers aan de discussie alsmede door de Werkgroep Chronisch Zieken en Gehandicapten naar voren gebracht.

Velen zien een 'voorwaardelijk basisinkomen' als goed model voor de sociale zekerheid: mensen die participeren in de samenleving door betaald of vrijwillig werk, mantelzorg of onderwijs, hebben recht hebben op een minimuminkomen. Het idee dat tegenover geld van de gemeenschap een plicht tot participatie staat, kan op steun van een krappe meerderheid rekenen. Een kwart van de leden gaf in de peiling aan het juist oneens te zijn met deze stelling.

Een meerderheid van de leden vindt dat men in ruil voor een uitkering actief zou moeten zoeken naar werk (80% van de respondenten). Een andere acceptabele tegenprestatie is het volgen van een opleiding (77%) en vrijwilligerswerk (69%). Het zorgen voor jonge kinderen is voor de helft van de leden een voldoende tegenprestatie voor een uitkering. Een door de overheid aangeboden baan, ook als deze niet aansluit bij het niveau van de uitkeringsgerechtigde, is voor een derde van de respondenten een tegenprestatie. Ruim vier op de tien respondenten vindt juist niet dat mensen dit soort banen moeten accepteren in ruil voor hun uitkering. Voor één op de zes leden is helemaal geen tegenprestatie ook acceptabel. Voor twee derde van de leden is dit niet acceptabel.

GroenLinks-leden zijn in dit verband duidelijk voor het minder streng maken van de bijstand: zij vinden dat mensen in de bijstand niet kosten wat kost werk hoeven te accepteren en makkelijker moeten kunnen verdienen. De huidige bijstand wordt door velen gezien als teveel gebaseerd op wantrouwen en controle, in plaats van op een positief mensbeeld, bleek uit zowel de peiling als de regionale discussies. Bij verschillende regionale bijeenkomsten vertelden gemeenteraadsleden Jorrit Nuijens (Amsterdam), Saskia Lammers

(Eindhoven) en Lisa Westerveld (Nijmegen) over hun kritiek op de huidige bijstandsregels en hoe het kleineren van mensen met een uitkering averechts werkt. Dit werd door veel aanwezigen herkend en het maakte emoties los: men wisten uit eigen ervaring of uit ervaring van kennissen en familieleden te vertellen hoe werkzoekenden zich onder druk gezet en vernederd voelen, als zij een uitkering aanvragen. GroenLinks-leden geloven dat mensen eigen regie en keuzevrijheid moeten hebben, zodat ze zelfvertrouwen krijgen en zelf keuzes kunnen maken die goed voor hen zijn. Dan zullen ze ook sneller en duurzamer aan het werk gaan.

Experimenteren met een socialere bijstand – al dan niet met als doel om het principe van een basisinkomen te onderzoeken – wordt dan ook breed gesteund. In verschillende gemeenten hebben GroenLinks-fracties initiatief genomen voor experimenten met een bijstand die gebaseerd is op vertrouwen: minder regels en meer ruimte voor bijverdienen. Jorrit Nuijens, Saskia Lammers en Lisa Westerveld hebben alle drie in hun gemeente een initiatiefvoorstel ingediend voor een experiment met een socialere bijstand. Ook in steden zoals Utrecht en Groningen experimenteren GroenLinks-leden met een socialere bijstand, en is er bij veel andere lokale fracties interesse. De ervaringen daarmee en de tot nu toe gezette stappen werden dan ook goed uitgewisseld tijdens de regionale bijeenkomsten. Zo moest Lisa Westerveld het enthousiasme in de bijeenkomst in Overijssel temperen, dat er in Nijmegen al binnen een paar maanden een basisinkomen ingevoerd zou kunnen worden.

In de discussies over het basisinkomen bleek dat de theoretische wenselijkheid en de uitvoerbaarheid ervan nogal uit elkaar liggen. Er zijn GroenLinks-leden die

vanuit hun idealen pleiten voor een onvoorwaardelijk basisinkomen, terwijl anderen met praktische voorstellen komen om tenminste lokaal een experiment te starten met een onvoorwaardelijke bijstand. In de provinciale bijeenkomst van Zeeland en Zuid-Holland merkte een lid kritisch op dat de term basisinkomen zowel meerduidig als ook beladen is. Velen in de zaal steunden het voorstel dat GroenLinks voor een duidelijkere terminologie zou moeten zorgen ook om negatieve associaties te vermijden.

Ook de invoering van negatieve inkomstenbelasting kan op steun rekenen: mensen die minder verdienen dan een bepaald minimum moeten een toelage krijgen. Deze toelage loopt af naarmate mensen meer gaan verdienen, waarbij werk altijd blijft lonen. Zowel in de discussies als in de partijbrede peiling spraken leden hier hun steun voor uit.

Samenvattend kan gezegd worden dat als we de verschillende opties naast elkaar leggen, GroenLinks-leden willen dat het sociale zekerheidsstelsel verandert, variërend van een minder strenge bijstand met minder regels en meer bijverdienen tot een onvoorwaardelijk basisinkomen voor iedereen. De meeste steun bestaat voor een minder strenge bijstand en een voorwaardelijk basisinkomen waarbij een minimuminkomen staat tegenover elke vorm van participatie in de samenleving (vrijwillig werk, mantelzorg of onderwijs). In mindere mate is men voorstander van een negatieve inkomensbelasting. De partij is verdeeld over een onvoorwaardelijk basisinkomen.

4. Hoe krijgt de transitie vorm van werk in onze huidige, vervuilende, economie naar werk in een groene economie?

Zoals in de startnotitie al werd beschreven, streeft GroenLinks een fundamentele vergroening van de economie na. In de partijbrede discussie werd ook besproken wat voor veranderingen dit op de arbeidsmarkt tot gevolg zal hebben.

Als het de keuze tussen duurzaamheid en werk betreft kiezen leden consistent voor duurzaamheid: ze zien liever tijdelijke werkloosheid dan vertraging van economische vergroening en liever nieuwe investeringen in duurzaamheid dan lagere belastingen. In de overgang naar een duurzame economie vindt de helft van de respondenten van de peiling tijdelijke werkloosheid als gevolg van de krimp in vervuilende sectoren acceptabel.

GroenLinks wil de belasting op vervuiling en vermogen verhogen. Dat kwam ook naar voren tijdens de discussie in Amsterdam; de subsidie op fossiele brandstoffen moet worden afgeschaft en gebruikt worden voor collectieve voorzieningen, vonden de deelnemers daar. De ledenpeiling ondersteunt dit: de extra inkomsten die GroenLinks wil genereren door de belasting op vervuiling en vermogen te verhogen, geven GroenLinks-leden liever uit aan nieuwe investeringen in een duurzame economie, dan aan verlaging van de lasten op arbeid. In enkele van de online bijdragen werd het basisinkomen ook genoemd als manier om vergroening te versnellen: als mensen minder afhankelijk zijn van betaald werk voor hun inkomen, zouden zij er ook voor kunnen kiezen om 'vervuilend' werk niet te doen.

Dit benadrukt de individuele keuze voor het milieu in plaats van het belang om werk te hebben.

Ook willen GroenLinks-leden dat de overheid meer investeert in duurzaamheid en (groene) banen. Daarbij moet goed worden gekeken wat de gevolgen zijn voor de arbeidsmarkt. Mens en milieu moeten centraal staan in het beleid en de circulaire en regionale economie moet een grotere rol krijgen. De leden zien vergroening van het belastingstelsel, leningen voor energiebesparing en afval gescheiden ophalen als speerpunten voor de GroenLinks-politiek. Ook moeten bij de productie van goederen alle maatschappelijke kosten meegerekend worden. Bijvoorbeeld in de landbouw moeten de (financiële) gevolgen voor mens en milieu, veroorzaakt door bijvoorbeeld zogenaamde megastallen, door de producent betaald worden en niet door de maatschappij.

De transitie naar een duurzame economie is een onderwerp dat alle leden van GroenLinks ondersteunen en dat tot minder debat leidt binnen de partij dan de andere onderwerpen. Tijdens de bijeenkomsten gaven de organiserende provinciale afdelingen en deelnemende leden dit onderwerp minder prioriteit dan andere onderwerpen. Liever spraken zij over de verhouding tussen arbeid en inkomen, over sociale zekerheid en over hoe werk eerlijker kan worden verdeeld. Vergroening van de economie is een vanzelfsprekendheid voor de leden van GroenLinks, en zij zien dat investeren in een duurzame economie zal leiden tot veel nieuwe werkgelegenheid. Bij de bijeenkomst in Brabant werd dan ook geconcludeerd dat de discussie 'Werken in de 21^e eeuw' het groene en het linkse karakter van de partij kan verbinden.

6

Nawoord

De partijbrede discussie als vast onderdeel op de GroenLinks agenda is nog relatief nieuw. Na het debat over militaire interventies, ging het deze keer over een onderwerp waar iedereen in zijn eigen dagelijks leven mee te maken heeft: Werk. Opnieuw was het een boeiend debat met veel dimensies dat op verschillende manieren is gevoerd. En dat hoort ook zo!

De Permanente Programma Commissie heeft binnen GroenLinks de opdracht om inhoudelijke thema's voor de langere termijn uit te diepen. De Programma Commissie Tweede Kamerverkiezingen vertaalt die in een verkiezingsprogramma. Uiteindelijk is het doel om als partij vooruit te kijken naar belangrijke ontwikkelingen in de samenleving, actueel te blijven in onze standpunten en tegelijkertijd over een langere periode herkenbaar te blijven in onze opvattingen. Dat doen we door mensen met kennis en ideeën van binnen en buiten de partij uit te nodigen voor gesprekken en debatten, door nieuwe inzichten te vormen en te delen en door diverse meningen te toetsen aan onze waarden. De partijbrede discussie past ons als een handschoen als het gaat over de meningsvorming binnen GroenLinks. Uiteindelijk vormt dat de voeding voor onze standpunten.

De discussie en de peiling over Werk heeft ons veel inzichten opgeleverd. Oude opvattingen worden beves-

tigd, nieuwe ideeën worden gevormd. We zijn ondubbelzinnig over ouderschapsverlof, dat moet er gewoon voor moeders én vaders komen. We investeren liever in duurzaamheid om banen te creëren, dan in een simpele belastingverlaging. We zijn voor het stimuleren van korter werken als nieuwe norm en een beter collectief vangnet voor zzp'ers, maar op beide onderwerpen willen we liever geen wettelijke verplichtingen. En we voeren een hartstochtelijk debat over verschillende vormen van een basisinkomen. Daarin wegen we de voor- en nadelen met elkaar af, zonder vooralsnog tot een eenduidige breed gedragen conclusie te komen. Maar het geeft met name onze lokale bestuurders wel de ruimte om met verschillende vormen van omgaan met uitkeringen te experimenteren. Want wat ons bindt is de groeiende afkeer van het huidige sociale zekerheidstelsel, dat steeds meer ontspringt aan wantrouwen van de overheid naar zijn inwoners en leidt tot rigide regelgeving en controlezucht. Een minder strenge bijstand mag dan ook onder GroenLinks-leden op een brede steun rekenen.

Ruim een kwart van onze leden deed mee aan de peiling over Werken. Dat is een hoge respons. Het bevestigt de belangstelling van veel leden om hun mening te laten weten. Mooi was om te zien hoe op de regionale bijeenkomsten mensen kwamen om kennis aan te dragen, om een opvatting met verve te berde te brengen of gewoon om hun eigen ervaringen met werk te delen. Over de moeite die hun afgestudeerde kinderen hadden om aan een gewone baan te komen, over de soms als vernederend ervaren procedures bij de sociale diensten als je toevallig van een uitkering afhankelijk bent of over hoe zinvol het kan zijn om als vrijwillig-

liger of mantelzorger maatschappelijk actief te zijn en de wens om daar ook erkenning voor te krijgen.

Ik zei het al. Werk heeft vele dimensies. We ervaren daar allemaal telkens weer delen van. En elk van ons wil en moet zich verhouden tot nieuwe ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Met elkaar hebben we daarover gewichtige dingen gedeeld en elkaars meningen afgetaast. De uitkomsten daarvan staan in deze rapportage. Dat is natuurlijk altijd een momentopname, maar wel een belangrijke. En net zoals de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt niet stil staan, evolueren ook onze opvattingen als partij. Zeker over Werk zullen we de dialoog de komende jaren vast en zeker met elkaar blijven voeren. Bijvoorbeeld als we het komende Verkiezingsprogramma met elkaar gaan bespreken. Ook daarvoor hebben we het afgelopen half jaar belangrijke input bij onze leden opgehaald. Ik kijk alvast uit naar het vervolg en dank voor nu iedereen die actief heeft meegedaan aan deze partijbrede discussie.

Frits Lintmeijer

*Voorzitter Permanente Programma Commissie,
Voorzitter Programma Commissie Tweede Kamerverkiezingen*

7

Bijlagen

7.1 Provinciale bijeenkomst Gelderland - 18 april 2015

Anna Lohfink

De aftrap voor de partijbrede discussie over ‘Werken in de 21^e eeuw’ vond op een stralende zaterdagmiddag plaats in de Witte Watermolen aan de rand van Park Sonsbeek in Arnhem. Een groep van rond 50 deelnemers uit heel Gelderland was bijeengekomen om over de toekomstige positie van GroenLinks over het thema werken te discussiëren.

Als opening van de middag werd een sketch van Van Kooten en De Bie over thuiswerken uit 1986 getoond. Op hilarische manier werden de toen nog toekomstige (technische) mogelijkheden en beperktheden van het thuiswerken geïllustreerd. Anno 2015 is thuiswerken geen toekomstmuziek meer maar is het al realiteit voor een aantal mensen geworden en staan wij voor verdere veranderingen in de wereldwereld.

Na een welkom door Rik Grashoff vond aan de hand van een aantal vragen over de persoonlijke werksituatie een snelle kennismaking plaats. Daarbij kon iedereen opstaan als een vraag voor hem of haar van toepassing was. Opmerkelijk was dat bij de vraag „Wie heeft meer

dan één functie?”, volgens Alfred Kleinknecht er duidelijk meer mensen in de zaal stonden dan het Nederlandse gemiddelde. Er waren dus veel mensen aanwezig, die op verschillende manieren actief zijn.

Vervolgens gaven Alfred Kleinknecht, emeritus hoogleraar economie en Fellow van Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Institut, Hans-Böckler-Stiftung, en Robbert Coenmans, voorzitter van FNV Jong, beiden een inleiding over werken en zekerheid.

Daarna discussieerden de deelnemers in zes subgroepen verder en presenteerden aan het eind hun conclusies.

Werk

De vaak geuite veronderstelling dat de markt banen creëert, klopt volgens sommige deelnemers maar gedeeltelijk, want ook de overheid creëert banen in de publieke sector. Om voor zoveel mogelijk mensen nog werk te hebben zou een ATV opgelegd moeten worden. Dat vindt ook Kleinknecht. Hij beweerde dat er anders nooit meer genoeg werk is voor iedereen door onder andere de toenemende automatisering.

Zekerheid

Deelnemers vroegen zich af of zekerheid niet een vorm van solidariteit is. De tot nu toe genoten zekerheden van één vaste baan bij één bedrijf gedurende de hele carrière zijn aan het veranderen. Robbert Coenmans vertelde, dat van de jongeren 30% een tijdelijk contract heeft. Door vaker van banen en sectoren te veranderen, verslechteren ook de arbeidsvoorwaarden.

Deelnemers stelden vast dat oude zekerheden niet worden aangepast aan de nieuwe werkelijkheid, die gekenmerkt is door flexibiliteit. Bijvoorbeeld vertrouwen

banken bij het verstrekken van een hypotheek op vaste banen, hoewel deze niet per se een betere garantie voor een inkomen zijn dan een inkomen van een zzp'er. Kleinknecht beweerde dat ondernemingen flexibiliteit vooral gebruiken om loonkosten te besparen. Hij stelde daarom voor dat mensen die een nuluren-contract hebben hun flexibiliteit betaald moeten krijgen door een toeslag per beschikbaar uur. Daarmee zou de werkgever voor flexibiliteit betalen en de werknemer niet onbetaald op werk wachten.

Inkomen

Het onderwerp basisinkomen leverde een levendige inbreng op en velen waren over de voordelen zoals besparing van administratie en andere (maatschappelijke) kosten eens. Kleinknecht stelt het model van de negatieve inkomstenbelasting (EITC) tegenover een basisinkomen, die met minder kosten ook tot een gegarandeerd (onvoorwaardelijk) minimuminkomen leidt voor eenieder die dat nodig heeft. Enkele deelnemers merkten op dat de onderbouwing van de (hoge) kosten voor het basisinkomen en vergelijking met kosten voor EITC nadere aandacht vraagt.

Kleinknecht gaf aan dat kwetsbare mensen zoals zieken en gehandicapten nauwelijks mogelijkheden hebben om bij te verdienen en tegelijk van een basisinkomen niet de zorgkosten kunnen dekken. Uiteindelijk zal men om niemand te kort te doen weer uitzonderingen moeten maken. Als alle uitkeringen en toeslagen samengevat worden, lijkt dat een aantrekkelijke vereenvoudiging van het bestaande systeem inclusief een kostenbesparing waar mogelijk ook "rechts" van te overtuigen is. Alleen, zegt Kleinknecht, als er een politiek bewind komt dat aan het basisinkomen begint te

sleutelen blijft helemaal niks meer van een verzorgingsstaat over.

Eerste Kamerlid Tineke Strik wees in haar afsluitende woorden erop, dat voordat het basisinkomen landelijk ooit een keer ingevoerd zal worden, lokaal alvast initiatieven ontwikkeld en uitgevoerd kunnen worden zoals in Nijmegen en Tilburg.

Algemeen werd door deelnemers gemeend, dat werk naast inkomen ook zingeving kan bieden. Welvaart is een breed begrip en kan niet alleen in geld gekwantificeerd worden. Een deelnemer vond een passende verbinding van werk en milieu: „Door minder werk ontstaat een beperkte consumptie en dat is alleen maar goed voor het milieu.“

7.2 Provinciale bijeenkomst Overijssel - 30 juni 2015

Anna Lohfink

In een goed gevulde zaal in Het Centrum in Nijverdal opende Roel van Gulp de bijeenkomst over 'Werken in de 21^e eeuw' voor de Provincie Overijssel.

Experiment met basisinkomen

Lisa Westerveld, GroenLinks raadslid in Nijmegen, illustreerde in het begin van haar inleiding hoe ingewikkeld het bestaande uitkeringsstelsel is. Bovendien wordt er veel geld uitgegeven om mensen in de arbeidsmarkt te integreren waarvan onduidelijk blijft of dat überhaupt de gewenste resultaten heeft. Het geldt dat op dit moment voor verschillende uitkeringen en toeslagen uitgegeven wordt, zou ook in een basisinkomen samengevat kunnen worden. Tegelijk zouden mensen geen

sollicitatieplicht meer moeten hebben terwijl de arbeidsmarkt op dit moment maar beperkt banen heeft. Het invullen van talloze formulieren en de controle ervan door een leger van ambtenaren zou sterk afnemen.

Deelnemers aan de bijeenkomst wisten uit eigen ervaring of uit ervaring van kennissen en familieleden te vertellen hoe werkzoekenden zich onder druk gezet en vernederd voelen als zij een uitkering willen aanvragen. Westerveld vertelde verder over de stappen die genomen zijn om in Nijmegen een experiment met basisinkomen uit te voeren. Alhoewel er al gesprekken zijn en zelfs het ministerie van sociale zaken aangegeven heeft om over concrete voorstellen verder mee te willen denken, temperde Westerveld het enthousiasme. Op dit moment bestaat er wettelijk geen ruimte om met een basisinkomen te experimenteren. Volgens Westerveld zal het daarom ook nog wel even duren totdat er mensen aan een proef voor basisinkomen in Nijmegen kunnen deelnemen.

Frits Lintmeijer, inmiddels gekozen lid van de Eerste Kamer, schetste in zijn inleiding een aantal dilemma's met betrekking tot veranderingen op de arbeidsmarkt en in hoeverre GroenLinks voor bepaalde keuzes staat.

Vervolgens verdeelden de deelnemers zich over drie groepen. De eerste groep sprak vooral over de waarde van betaald en onbetaald werk en een basisinkomen. De tweede groep concentreerde zich op de verdeling van werk en de flexibilisering van de arbeidsmarkt. In een derde groep werd ruimte gegeven aan de behoefte van deelnemers om buiten de gevestigde kaders verder te denken en te debatteren over de inrichting van het economisch stelsel in Nederland en de wereld.

Economisch stelsel

De wens werd geuit om de spelregels van de markt aan te passen. De totale vrije markt domineert op dit moment waarbij de middenstand nauwelijks een kans krijgt tegen de multinationals en de door hun gefinancierde lobby's. Maar tegelijk werd erop gewezen dat de consument veel macht heeft door bepaalde producten wel of niet te kopen: „De kassabon is je stembiljet“.

Mens en milieu moeten centraal staan. Zo moeten bij de productie van goederen alle maatschappelijke kosten meegerekend worden. Bijvoorbeeld in de landbouw moeten de (financiële) gevolgen voor mens en milieu, veroorzaakt door bijvoorbeeld zogenaamde megastallen, door de producent betaald worden en niet door de maatschappij.

Verdeling van werk

De groep die over de verdeling van werk ging praten, vond het wel een dilemma om te beslissen wat door de overheid met betrekking op de arbeidsmarkt gereguleerd en wat alleen gestimuleerd zou moeten worden. Op dit moment zijn twee werknemers duurder dan één werknemer. Dit stimuleert niet de verdeling van het bestaande werk over meer dan één werknemer. Hier zou de wetgeving aangepast moeten om een verdeling van werk aantrekkelijker te maken voor werkgevers. Tegelijk zouden werkgevers er bewuster van gemaakt moeten worden, dat parttimers productiever zijn dan fulltimers.

Inplaats van een arbeidstijdverkorting (ATV) werd voorgesteld om voor iedereen een sabbatical in te voeren, bijvoorbeeld elke 5 jaar voor een duur van 6-12 maanden. Een sabbatical zou meer instemming kunnen ontvangen dan een ATV. Tegelijk zorgt een sabbatical

voor een ontspanning op de arbeidsmarkt omdat meer mensen in dienst genomen moeten worden als iedereen elke 5 jaar voor een aantal maanden eruit gaat.

Bij de afronding van de discussie presenteerde elke groep twee of drie korte stellingen:

- Meer vertrouwen in burgers en in de lokale overheid.
- Meer faciliteren in plaats van reguleren.
- In plaats van ATV voor iedereen een sabbatical, bijvoorbeeld elke 5 jaar 10 maanden eruit.
- Controles moeten omlaag.
- PGB ook voor werk en niet alleen voor zorg.
- Producenten moeten alle maatschappelijke kosten en risico's laten meetellen in de prijs van hun producten.
- Circulaire en regionale economie moet een grotere rol krijgen.
- Subsidie van fossiele brandstoffen moet worden afgeschaft en benut voor collectieve voorzieningen.

7.3 Provinciale bijeenkomst Flevoland, Noord-Holland en Utrecht - 30 juni 2015

Anna Lohfink en Marieke Schep

Op 30 mei 2015 vond een gezamenlijke bijeenkomst over 'Werken in de 21^e eeuw' van drie provincies plaats in Amsterdam. Gerard Vlaanderen, voorzitter van GroenLinks Noord-Holland, heette de ongeveer 55 deelnemers uit Noord-Holland, Utrecht en Flevoland van harte welkom.

Dagvoorzitter Mirjam de Rijk opende de bijeenkomst. Als lid van de programmacommissie voor de Tweede

Kamer is zij bijzonder geïnteresseerd in de discussie omdat zij over het onderwerp werken gaat schrijven.

Als eerste inleider kritiseerde Jesse Klaver het economisme - het terugbrengen van elk maatschappelijk vraagstuk tot een financieel economisch vraagstuk. Individuele mensen worden in toenemende mate voor alles verantwoordelijk gemaakt. Bijvoorbeeld worden zij schuldig verklaard als het niet lukt om een baan te vinden. Tot slot ging hij kort in op het creëren van werkgelegenheid waarbij hij er op wees dat het verlagen van belastingen niet per definitie tot meer werk leidt.

Als tweede inleider sprak Alfred Kleinknecht, emeritus hoogleraar economie, over veranderingen op de arbeidsmarkt en wat GroenLinks zou moeten willen om de hoge werkloosheid omlaag te krijgen. Hij pleit onder ander voor een Algemene Arbeidstijdverkorting (ATV). Het belangrijkste argument voor ATV is een lagere werkloosheid en daardoor veranderende machtsverhoudingen tussen kapitaal en arbeid. Rechts stuurt aan op een ruime arbeidsmarkt waarin mensen met elkaar concurreren om schaarse banen. Tegelijk zouden wij met een ATV voor selectieve groei kunnen kiezen en niet elke groei moeten rechtvaardigen omdat het banen oplevert.

Jorrit Nuyens, GroenLinks-raadslid in Amsterdam, gaf een overzicht over de gedachtenontwikkeling rond het basisinkomen en vertelde over de proef met een vorm van basisinkomen in Amsterdam. GroenLinks pleit voor een losser verband tussen werk en inkomen en voor het experimenteren met vormen van een basisinkomen voor mensen in de bijstand. De centrale vraag is of in alle gevallen tegenover een inkomen vanuit de overheid een prestatie moet staan.

Voor de daaropvolgende discussie in groepen inventariseerde de dagvoorzitter de belangrijkste voor- en nadelen van een lossere band tussen werk en inkomen, van basisinkomen en van een algemene arbeidstijdverkortung.

Basisinkomen

Een basisinkomen zou voor iedereen een bestaanszekerheid bieden onafhankelijk van het hebben van een baan. Het is een simpel systeem zonder uitzonderingen en toetsen, waarbij iedereen hetzelfde bedrag ontvangt. Zonder de noodzaak van een baan zouden mensen meer tijd over kunnen houden om bijvoorbeeld vrijwilligerswerk te doen. Het tot nu toe onbetaalde werk zou zo meer gewaardeerd worden.

De nadelen van een basisinkomen zijn dat het duur kan zijn. Het zou onsolidair kunnen zijn, als ook mensen met bijvoorbeeld een groot vermogen een basisinkomen ontvangen. Door een basisinkomen zouden de lonen onder druk kunnen komen te staan. Er zijn ook deelnemers principieel tegen omdat een grote groep mensen met een schijntje afgescheept lijkt te worden.

Arbeidstijdverkortung

Een ATV zou een eerlijker verdeling van werk kunnen betekenen. Door een kortere werkweek zouden mensen tijd over kunnen houden voor andere dingen: een ontwikkeling in de richting van een meer ontspannen samenleving. Ook de arbeidsmarkt zou kunnen ontspannen en de machtsverhouding tussen werkgevers en werknemers kunnen veranderen. Door een opgelegde ATV zou de keuzevrijheid van mensen beperkt worden. Het heeft in ieder geval een lager inkomen tot gevolg. Terwijl mensen aan inkomen inle-

veren, blijft het kapitaal bij een ATV buiten schot. Een vraag die in samenhang met een ATV werd gesteld, was: hoe is een ATV te controleren? Een punt van zorg was ook dat wij het risico lopen gedwongen te worden om efficiënter te werken en hetzelfde werk in minder uren te doen.

Aansluitend werd in kleinere groepen onder andere over de verhouding van vaste banen en flexbanen en de verhouding van betaald en onbetaald werk gediscussieerd.

Mirjam de Rijk sloot de bijeenkomst af met de woorden dat het een mooie middag was, met een open gesprek en beweging in de discussie en standpunten. Uitgepraat zijn we niet!

7.4 Provinciale bijeenkomst Brabant en Limburg - 6 juni 2015

Ruben Keijser

Terwijl de zon schitterde op het industriële erfgoed van Eindhoven, gingen in kringloopwinkel annex café, kapsalon en vergaderzaal De Etalage ruim dertig leden van GroenLinks met elkaar in debat over de toekomst van werk. Onder leiding van Eva Groen-Reijman begon de middag met een korte introductie van het recent heringetreden Kamerlid Rik Grashoff. Werken in de 21e eeuw, meent hij, kan het groene en het linkse karakter van de partij verbinden. Groen omdat de economische en maatschappelijke omslag naar een duurzamer systeem verregaande gevolgen zal hebben voor de arbeidsmarkt, en links omdat het “een schande is dat er zoveel mensen langs de kant staan.”

Vervolgens gaven drie leden een korte toelichting op het onderwerp. Allereerst was het woord aan Saskia Lammers, raadslid te Eindhoven. Ze merkt dat er nog te weinig vacatures voor het aantal sollicitanten zijn en dat veel wetten niet goed op elkaar aansluiten. Zo krijgt een alleenstaande moeder in de bijstand officieel meer zeggenschap over haar eigen situatie, maar moet ze ook aan allerlei eisen voldoen en solliciteren naar banen die er helemaal niet zijn. Een stap in de goede richting is het initiatiefvoorstel dat ze net heeft ingediend. Als dit wordt aangenomen, komen er minder verplichtingen in de bijstand en krijgen mensen de mogelijkheid om bij te verdienen tot het minimumloon.

Als tweede kreeg Karin van den Berg, voorzitter GroenLinks Brabant, de gelegenheid om te vertellen over lokaal beleid dat al uitgevoerd wordt. In Tilburg is de laatste jaren al met een heel pakket van maatregelen geëxperimenteerd om specifieke problemen op te lossen. Een kleine greep: startersbeurzen voor jongeren, sectorplannen om laag opgeleid werk te stimuleren en een bijscholingsregeling voor 45-plussers. De effecten van het beleid zijn al te zien, stelde Karin, maar de landelijke politiek zou meer ruimte moeten geven voor lokaal initiatief en nieuwe ideeën.

Basisinkomen

Aan de hand van een veelvoud aan statistieken en onderzoeken brak Wim de Heer, voormalig Statenlid en derde spreker van de middag, een lans voor het basisinkomen. Dit had een geanimeerde discussie tot gevolg en luidde meteen het eerste thema in: de koppeling tussen werk en inkomen. Veruit de meeste gegadigden bleken fervent voorstander te zijn van een basisinkomen. Het zou in hun ogen het antwoord kunnen zijn

op veel verschillende kwesties, van milieuproblematiek tot de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Geen vernerende afhankelijkheid meer, maar een open en ontspannen samenleving die ook onbetaald werk op waarde schat.

De aanwezigen die hier geen brood in zagen, vreesden echter dat het basisinkomen onrealistisch duur is. Daarnaast zouden arbeid en inkomen juist wel aan elkaar gekoppeld moeten zijn. Een baan zorgt immers voor emancipatie en persoonlijke ontwikkeling. Tevens vreesden ze dat de overheid zich met een basisinkomen verdere verantwoordelijkheid voor het welzijn van haar burgers onttrekt en alle toeslagen worden afgeschaft. De overkoepelende gedachte bij beide kampen was echter hetzelfde. Er is een betere verdeling van de welvaart nodig.

Werkzekerheid en vergroening

In deel twee van de bijeenkomst kwamen de andere thema's aan bod: de (on-)zekerheid van werk in de toekomst en de vergroening van de economie door groene arbeid. Veel mensen bleken zich zorgen te maken over de gestage afbouw van oude zekerheden, de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Verschillende interessante opties voor verandering werden aangedragen. Zo zouden zzp'ers verplicht of vrijblijvend aan een nationaal of lokaal broodfonds deel kunnen nemen, of zou iedereen een garantie van twintig uur werk per week moeten krijgen. Een sterk, algemeen vangnet bleek een breed gedragen wens te zijn.

Met de vergroening van werk kwam het laatste thema van de dag aan bod. Centrale vraag hierbij, is of dit proces banen creëert of juist vernietigt. Elke voorstelling hierover is onzeker, zei Jasper Blom, maar er

blijven dilemma's bestaan, voor welk scenario je ook kiest. Hebben we liever relatief milieuvriendelijke industrie in Nederland, of moeten we daar principieel tegen zijn? Helemaal niets doen is sowieso geen optie. In de woorden van een van de leden: "Wij zitten met z'n allen in de Titanic en de ijsberg is al in zicht. Laten we het roer omgooien nu dat nog kan."

7.5 Provinciale bijeenkomst Zeeland en Zuid-Holland - 6 juni 2015

Janny Kok

In een authentiek pakhuis uit 1640 aan een oude werkhaven in Dordrecht opende de dagvoorzitter Roel van Gurp deze bijeenkomst met een ode aan deze fraaie stad.

Als eerste inleider hield Justus Veenman, emeritus hoogleraar economie, een inspirerend verhaal aan de hand van het werk van Günther Schmid. Deze Duitse politicoloog heeft en vraagt veel aandacht voor het bestrijden van risico's op de arbeidsmarkt en van uitsluiting; hij vraagt daartoe meer onderzoek in de gedragseconomie. Schmid wil een eerlijke verdeling van werk bevorderen. Zijn concept is een transitionele arbeidsmarkt. In deze markt zijn geen standaardloopbanen, maar is een overgang mogelijk van werk naar onderwijs, naar zorg e.d. en weer terug, naar werk en naar pensionering. Een markt waar iedereen kan integreren in betaalde arbeid. Daarbij wordt de rol van onderwijs van groot belang gezien. Het idee is dat bij een werkweek van 30 uur voor iedereen over de gehele levensloop geen basisinkomen nodig zou zijn. Bena-

drukt wordt dat de overheid bij dit alles een coördinerende en sturende rol heeft.

Frans van der Steen, o.a. voormalig directeur milieucentrum, leidde zijn lezing in met een filmpje over De Grote Transitie, manifest voor een duurzame en solidaire economie. Hij hield vervolgens een pleidooi voor een samenhangende aanpak van zowel de financiële als ook de ecologische crisis en de sociale ongelijkheid. Werk én milieu, dat is wat aandacht vraagt en de oplossing zou het invoeren van een arbeidsduurverkorting tot 24 uur zijn. Met een andere verdeling van werk, meende hij, zou een basisinkomen niet nodig zijn. Vanuit de zaal werd opgemerkt dat lokale experimenten uit zouden wijzen dat het basisinkomen een oplossing voor het huidige uitkeringsregime kan zijn. Dit leidde tot de volgende door velen gesteunde reactie vanuit de zaal. De term basisinkomen blijkt niet eenduidig én tegelijk te beladen te zijn wat tot verwarring in de discussie leidt. GroenLinks zou het als een taak kunnen zien een duidelijker term te vinden, een term die minder de hoek van de luie uitkeringstrekkers aanduidt. Dan zou duidelijker worden waar het om gaat: om het invoeren van een onvoorwaardelijk inkomen voor allen, of om een verbetering van het huidige stelsel van een voorwaardelijk inkomen en een verbetering van het huidige uitkeringsregime.

Tijdens de onderlinge discussie over verdeling van werk was men het er over eens dat een arbeidsduurverkorting tot 24 uur niet verplicht opgelegd moet worden, maar dat het – voor wie het wil – wel bestaanszekerheid zou moeten geven. De nadruk werd gelegd op het waardevol zijn voor de samenleving.

Wat duurzaamheid betreft werd opgemerkt, dat de industrie al het voortouw neemt, maar dat er zeker ook

een stimulerende rol voor de overheid ligt. Denk bijvoorbeeld aan een vergroening van het belastingstelsel, leningen voor energiebesparing en afval gescheiden ophalen (de circulaire economie begint in de keuken!).

Recht op inkomen of recht op werk?

Aangegeven werd dat een bijdrage aan de samenleving van iedere burger en een bestaanszekerheid belangrijk zijn. Oftewel, men moet zich niet alleen op inkomen richten.

In de vierde groep, die over Zekerheid sprak, werd waardering naar voren gebracht voor maatschappelijke activiteiten. Het basisinkomen biedt daartoe mogelijkheden. Met de kanttekening dat het niet alleen om financiële zekerheid gaat. Het huidige stelsel werd als niet houdbaar gezien. Ook in deze groep was er draagvlak voor een (niet verplichte) arbeidsduurverkorting.

Twee inspirerende inleidingen stimuleerden later tot zoveel inhoudelijke vragen van de ongeveer 30 aanwezigen, dat er verzocht werd om (na deze ochtend) nog een debat over 'Werken in de 21e eeuw' te organiseren. Want ja, men wilde na de inleidingen en antwoorden op de vele vragen ook nog met elkaar in debat. Partijbestuurder Gertjan Kleinpaste had het in zijn welkomstwoord al aangegeven: de ontwikkeling naar een open debatpartij is één van de speerpunten van het bestuur. Kennisoverdracht, open debat, maar, zo merkte de voorzitter op: "politiek moet ook leuk zijn". Ook dat is gelukt in Dordrecht.

7.6 Provinciale bijeenkomst Drenthe, Friesland en Groningen - 6 juni 2015

Anna Lohfink

In het Platformtheater in Groningen kwamen ongeveer 25 GroenLinks-leden uit de provincies Drenthe, Friesland en Groningen bijeen om over 'Werken in de 21^e eeuw' te discussiëren. Mirjam de Rijk leidde de dag die met 5 uur tijd volop ruimte gaf om grondig over het onderwerp te discussiëren.

Alfred Kleinknecht gaf een inleiding over de veranderingen op de arbeidsmarkt nu en in de toekomst en presenteerde onder andere de getallen achter het invoeren van een basisinkomen.

Daarna volgde een uitgebreide discussiemiddag met een doordacht roulerend systeem. Op basis van de startnotitie werd er in vier rondes over vooraf geformuleerde vragen gediscussieerd. Op grote vellen papier konden de deelnemers per onderwerp hun opvatting noteren. Deze vellen roteerden mee met de vragen. Zo kon de volgende groep geïnspireerd door de genoteerde opvattingen verder denken en praten. Het is zeker een interessante methode om zo gestructureerd in gesprek te gaan. Tegelijk leverde het veel input op waarvan het volgende alleen een kleine selectie is.

Werk

GroenLinks wil een hogere belasting op kapitaal en vermogen. Met de opbrengst, vinden deelnemers, zou tot nu toe onbetaald werk gewaardeerd kunnen worden. Anderen vinden dat daarvan (een deel van) het basisinkomen betaald zou kunnen worden. Ook met het voorstel om een lagere belasting op arbeid in te voeren en

daarmee arbeid goedkoper te maken werd ingestemd. Een andere optie is om banen in de publieke sector te scheppen door bijvoorbeeld een bijstandsgerechtigde in dienst te nemen. Dat vinden deelnemers wel bij een ondernemende overheid passen.

De invoering van een arbeidstijdverkorting (ATV) zou voor iedere werknemer moeten gelden om bestaand werk eerlijker te delen. Een lagere belasting compenseert het lagere loon om te voorkomen dat mensen onder een bestaansminimum komen. Maar een opgelegde ATV perkt ook de keuzevrijheid van mensen in die graag meer willen werken.

Zekerheid

In een tweede ronde werden de situaties van payroll en outsourcing, en de flexibilisering van de arbeidswereld besproken.

De flexibilisering van de arbeidsmarkt wordt niet categorisch afgewezen mits zekerheden zoals een pensioenzekerheid en een CAO goed geregeld zijn. Tegelijk moet ook voldoende flexibiliteit mogelijk zijn voor mensen die er bewust voor kiezen.

De basiszorg voor zzp'ers moet ongeacht hun inkomen en werk uit belastinginkomsten betaald worden. Sommige vinden dat andere premies zoals pensioenpremies voor een particuliere pensioenverzekering individueel betaald kunnen worden zolang er een AOW bestaat en mits de zzp'er een goed inkomen heeft. Andere zijn weer voor een collectieve regeling en een verplichte verzekering tegen ziekte en arbeidsongeschiktheid.

Er wordt voor gepleit om een onderscheid te maken tussen zogenaamde vrijwillige zzp'ers en noodgedwongen zzp'ers, die graag een vaste baan zouden

willen. Alfred Kleinknecht wist te vertellen, dat bijna de helft van de zzp'ers graag een vaste baan zou willen hebben en niet vrijwillig voor een bestaan als zzp'er kiest.

De positie van werknemers zou door meer medezeggenschap, bijvoorbeeld in het bedrijfsbeleid, versterkt kunnen worden. Specifiek voor zzp'ers zou een vakbond opgericht moeten worden.

Inkomen

Bij het discussieonderdeel werk en inkomen nam het basisinkomen een prominente plaats in. De voordelen waren snel opgesomd. Tegelijk kwam de vraag op of het alle (sociale) problemen oplost. Volgens sommigen stimuleert het niet de deelname aan het arbeidsproces en is het ongerechtvaardigd als rijke mensen het ook ontvangen. De bijstand wordt door de meeste deelnemers niet beschouwd als een basisinkomen. Een basisinkomen is onvoorwaardelijk en hoger dan de bijstand. Andere denken dat de bijstand wel een bestaanszekerheid oplevert.

De meningen lopen uiteen of de overheid banen moet creëren. Tenminste het behouden van bestaande banen en het stoppen van de verdere privatisering wordt belangrijk gevonden. De overheid moet risico's durven te nemen ook in de omgang met mensen in de bijstand. Het bestaande systeem is op wantrouwen gebaseerd en eist veel controle. Om dit wat in te perken pleiten deelnemers ook voor een positiever mensbeeld.

Vergroening economie

Bij een olopende werkloosheid door een vergroening van de economie zou de overheid zelf in (groene) banen moeten investeren. Belangrijk is ook om vooraf al zo

veel mogelijk de effecten op de arbeidsmarkt te onderzoeken. Door investering in nieuwe technologieën zouden hopelijk banen ontstaan. Ondanks een mogelijke teruggang van banen wordt de vergroening op lange termijn als rendabel beschouwd en zou er zo snel mogelijk mee begonnen moeten worden ook al gaat het tijdelijk ten koste van werkgelegenheid.

7.7 Online reacties

Anna Lohfink

Tijdens de partijdiscussie 'Werken in de 21^e eeuw' bestond er naast de regionale bijeenkomsten ook de mogelijkheid om online te reageren. In totaal werden er ongeveer 30 reacties ingezonden waarvan een selectie op groenlinks.nl/discussie werd gepubliceerd. In deze bijdrage worden de gepubliceerde en niet gepubliceerde reacties samen gevat.

Volgens sommigen is werk te duur geworden en moeten er maatregelen genomen worden om werk goedkoper te maken en daarmee de werkgelegenheid te verhogen. Tegelijk werd vaak voorgesteld om het belastingsstelsel te veranderen. Hogere belastingen op vermogen en luxe goederen, op vervuiling en energieverbruik zouden het milieu ten goede komen en tegelijk geld beschikbaar laten komen voor de financiering van een basisinkomen of tenminste ruimte geven om werk goedkoper te maken.

Arbeidstijdverkorting

Het invoeren van een kortere werkweek vond om verschillende redenen instemming. Volgens Peter van den

Bemt zou meer werk niet met economische groei gecreëerd moeten worden, omdat dit niet goed voor klimaat en milieu is. Bovendien vreest hij dat economische groei er eerder voor zorgt dat minder mensen meer werk moeten doen en dat de werkloosheid eerder stijgt dan daalt. De Werkgroep Chronisch Zieken en Gehandicapten pleit voor een kortere werkweek en een flexibelere indeling van werk om werk en zorg beter te kunnen combineren.

AOW

Een ander discussiepunt was de AOW. Aad Nijmeijer stelt een flexibel systeem voor waarin de AOW-gerechtigde leeftijd gerelateerd wordt aan levensverwachting, inzet en dienstjaren. Terwijl Joyce Klarenbeek voorstelt ook onvrijwillige werkloosheid, mantelzorgjaren en ouderschapsverlof tot het werkzame leven te rekenen. Men blijft het oneens over de vraag hoe de leeftijds-grenzen het eerlijkst te bepalen zijn, omdat vermoedelijk geen enkele regeling iedereen recht kan doen.

Ontkoppeling van werk en inkomen

Jan Veldschote, Jan Atze Nicolai en Brigitta Meinema-Scheepsma vinden dat iedereen iets bijdraagt aan de samenleving en daarmee ook recht heeft op op een voldoende inkomen los van een baan. Tinagre Willemsen maakt zich juist zorgen over deze ontkoppeling van werk en inkomen. Volgens haar moet tegenover werk een inkomen blijven staan. Zij pleit ook voor een (financiële) herwaardering van het (vaak onderbetaald) zorg- en welzijnswerk.

De meeste ingezonden reacties gingen over een vorm van een (onvoorwaardelijk) basisinkomen. Daarbij werden vooral de talloze voordelen van een basisin-

komen beschreven. De nadelen worden in de reacties minder benadrukt. De besparing door minder controle en minder overheidsinstanties die met het uitkeren van allerlei toeslagen verbonden zijn, wordt als een financieringsmogelijkheid gezien voor een basisinkomen. Een kleinere overheid biedt ook een aanknopingspunt met liberale opvattingen. Opmerkelijk is dat de Werkgroep Chronisch Zieken en Gehandicapten niet op het voorstel van een basisinkomen ingaat maar benadrukt, hoe belangrijk de integratie van zo veel mogelijk mensen op de arbeidsmarkt is. Het voorstel van de werkgroep om de uitkeringen te verhogen, maakt impliciet duidelijk dat een basisinkomen van €1000-€1200 onvoldoende is voor mensen die verder niets bij kunnen verdienen en ook nog hoge (verzorgings-)kosten hebben.

Vergroening

De vergroening van de economie kreeg alleen aandacht in verband met het basisinkomen. Als mensen niet per se van een inkomen uit betaald werk afhankelijk zijn, zouden zij een baan op grond van arbeidsvoorwaarden en klimaatvriendelijkheid kunnen kiezen.

7.8 Tabellen Ledenonderzoek

Vraag 1**Hieronder staat een aantal stellingen. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met de volgende stellingen eens bent?**

Antwoordkeuzen	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet ik niet	Totaal
Moeders en vaders moeten recht krijgen op betaald ouderschapsverlof.	2113	2682	596	253	69	58	5771
Mensen in de bijstand moeten gemakkelijker kunnen bijverdienen.	1256	3128	828	373	65	129	5779
Tegenover geld van de gemeenschap, zoals een uitkering, staat een plicht tot participatie.	596	2389	1228	1106	368	87	5774
Tegenover iedere zinnvolle bijdrage aan de samenleving zou een financiële waardering van de samenleving moeten staan.	678	1562	1113	1749	596	71	5769
Overgeslagen							16

Vraag 2

Hieronder staat een stelling. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met de volgende stelling eens bent? De regels voor het ontvangen van bijstand moeten minder streng worden: de sollicitatieplicht moet versoepeld worden, meer vormen van participatie moeten als tegenprestatie worden erkend en bijverdieneen moet gemakkelijker worden gemaakt.

Antwoordkeuzen	Reacties
Helemaal mee eens	1396
Mee eens	2766
Neutraal	655
Niet mee eens	517
Helemaal niet mee eens	85
Weet ik niet	148
Totaal	5567
Overgeslagen	236

Vraag 3	
Hieronder staat een stelling. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met de volgende stelling eens bent? Er moet een voorwaardelijk basisinkomen ingevoerd worden: mensen die participeren in de samenleving door betaald of vrijwillig werk, mantelzorg of onderwijs moeten recht hebben op een minimuminkomen.	
Antwoordkeuzen	Reacties
Helemaal mee eens	1540
Mee eens	2672
Neutraal	644
Niet mee eens	396
Helemaal niet mee eens	136
Weet ik niet	184
Totaal	5572
Overgeslagen	231

Vraag 4	
Hieronder staat een stelling. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met de volgende stelling eens bent? Er moet een negatieve inkomstenbelasting ingevoerd worden: mensen die minder verdienen dan een bepaald minimum moeten een toelage krijgen. Deze toelage loopt af naarmate mensen meer gaan verdienen, waarbij werk altijd blijft lonen.	
Antwoordkeuzen	Reacties
Helemaal mee eens	1111
Mee eens	2656
Neutraal	816
Niet mee eens	519
Helemaal niet mee eens	147
Weet ik niet	320
Totaal	5569
Overgeslagen	234

Vraag 5	
Hieronder staat een stelling. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met de volgende stelling eens bent? Er moet een voorwaardelijk basisinkomen ingevoerd worden: iedere burger moet een minimuminkomen krijgen - onafhankelijk van of hij of zij een eigen inkomen of vermogen heeft en zonder dat hier een tegenprestatie tegenover staat.	
Antwoordkeuzen	Reacties
Helemaal mee eens	994
Mee eens	1239
Neutraal	950
Niet mee eens	1514
Helemaal niet mee eens	553
Weet ik niet	330
Totaal	5580
Overgeslagen	223

Vraag 6

Hieronder staat een aantal stelling over de invoering van een basisinkomen. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met deze stellingen eens bent? Een basisinkomen is een door de overheid verzekerd minimuminkomen voor iedere burger. Een onvoorwaardelijk basisinkomen is een door de overheid verzekerd minimuminkomen dat iedere burger krijgt onafhankelijk van of hij of zij een eigen inkomen of vermogen heeft.

Antwoordkeuzen	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet ik niet	Totaal
Een basisinkomen is slecht voor de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt.	156	747	956	1864	890	776	5389
Een basisinkomen kost te veel geld.	200	657	1166	1650	787	916	5376
Een onvoorwaardelijk basisinkomen geeft te veel geld aan mensen die het niet nodig hebben.	645	1880	838	1180	448	412	5403
Een onvoorwaardelijk basisinkomen geeft te weinig geld aan mensen die extra hulp nodig hebben.	247	1460	1359	1018	225	1081	5390
Overgeslagen							363

Vraag 7	
Wij zouden graag uw mening willen horen over een aantal vraagstukken. Voor ieder van deze vraagstukken presenteren we u twee tegenovergestelde stellingen. Kunt u met een cijfer van 1 tot 5 aangeven welke uitspraak uw mening het best omschrijft, waarbij 1 betekent dat de eerste uitspraak uw mening het best omschrijft, en 5 betekent dat de tweede uitspraak uw mening het best beschrijft.	
Antwoordkeuzen	Reacties
(1) Tijdens de overgang naar een duurzame economie is tijdelijke werkloosheid als gevolg van de krimp in vervuilende sectoren acceptabel.	1298
(2)	1403
(3)	655
(4)	700
(5) Het tempo van de overgang naar een duurzame economie moet worden aangepast zodat nieuwe werkgelegenheid de uitval van oude banen kan opvangen.	846
Weet ik niet	228
Geen van beiden	186
Totaal	5316
Overgeslagen	487

Vraag 8	
GroenLinks wil de belasting op vervuiling en vermogen verhogen. Hoe moeten deze extra belastinginkomsten worden besteed? Als de belasting op arbeid verlaagd wordt, kunnen de nettolonen stijgen en kan de werkgelegenheid toenemen.	
Antwoordkeuzen	Reacties
(1) Alle extra inkomsten moeten worden gebruikt om de belasting op arbeid te verlagen.	235
(2)	350
(3)	1573
(4)	1536
(5) Alle extra inkomsten moeten worden gebruikt om nieuwe investeringen te doen in een duurzame economie.	1326
Weet ik niet	183
Geen van beide	115
Totaal	5318
Overgeslagen	485

Vraag 9	
Moet bijstandsfraude harder of minder hard worden aangepakt?	
Antwoordkeuzen	Reacties
(1) Bijstandsfraude moet minder hard worden aangepakt.	560
(2)	648
(3)	1360
(4)	925
(5) Bijstandsfraude moet harder worden aangepakt.	983
Weet ik niet	485
Geen van beide	363
Totaal	5324
Overgeslagen	479

Vraag 10	
Antwoordkeuzen	Reacties
Hieronder staan twee manieren om ervoor te zorgen dat ook ZZP'ers zich verzekeren voor arbeidsongeschiktheid. Welke heeft uw voorkeur? De WIA betekent "Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen". Werknemers zijn via deze regeling verplicht verzekerd tegen verlies van inkomen door arbeidsongeschiktheid.	
ZZP'ers zouden verplicht moeten worden deel te nemen aan de WIA.	1588
ZZP'ers zouden het recht moeten krijgen om vrijwillig deel te nemen aan de WIA.	3158
Weet niet	400
Geen van beide	136
Totaal	5282
Overgeslagen	521

Vraag 11	
Antwoordkeuzen	Reacties
Hieronder staan twee manieren om ervoor te zorgen dat ook ZZP'ers zich verzekeren voor onvrijwillige werkloosheid. Welke heeft uw voorkeur? De WW betekent "Werkloosheidswet". Werknemers zijn via deze regeling verplicht verzekerd tegen verlies van inkomen door onvrijwillige werkloosheid.	
ZZP'ers zouden verplicht moeten worden deel te nemen aan de WW.	1259
ZZP'ers zouden het recht moeten krijgen om vrijwillig deel te nemen aan de WW.	3377
Weet niet	392
Geen van beide	258
Totaal	5286
Overgeslagen	517

Vraag 12

Hier onder staat een aantal stellingen over de invoering van arbeidsduurverkorting. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met deze stellingen eens bent? Met een arbeidsduurverkorting wordt bedoeld dat de lengte van de maximale werkweek voor werknemers beperkt wordt tot 32 uur. Het uurloon zou gelijk blijven: werknemers die nu meer dan 32 uur werken, krijgen dan dus een lager weekloon. Hierdoor zouden waarschijnlijk meer banen beschikbaar komen voor mensen die nu geen werk hebben.

Antwoordkeuzen	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens	Weet ik niet	Totaal
Er moet een algemene, verplichte, arbeidsduurverkorting komen.	419	849	904	1700	771	195	4838
Een 32-urige werkweek moet de norm worden, maar niet worden verplicht.	992	2422	654	641	255	117	5081
Overgeslagen							554

Vraag 13

Hieronder vindt u een aantal stellingen omtrent mogelijke verplichte tegenprestaties voor het krijgen van een uitkering. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het met deze stellingen eens bent? Tegenover het krijgen van een uitkering mag de volgende tegenprestatie gevraagd worden:

Antwoordkeuzen	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet ik niet	Totaal
actief zoeken naar betaald werk.	1262	2803	667	262	128	46	5168
vrijwilligerswerk.	898	2622	821	520	255	53	5169
het volgen van een opleiding.	999	2966	748	306	114	53	5186
een door de overheid aangeboden baan accepteren ook als deze niet aansluit bij de eigen opleiding en ervaring.	269	1348	1229	1619	618	95	5178
zorgen voor kinderen jonger dan zes.	664	2022	931	901	458	186	5162
geen tegenprestatie.	291	512	1006	1899	1214	135	5057
Overgeslagen							547

Arbeidstijdverkorting

	Voor norm*	Neutraal*	Tegen norm*	Som
Voor verplichting*	15%	4%	6%	25%
Neutraal*	16%	4%	0%	20%
Tegen verplichting*	35%	6%	14%	55%
Som	67%	14%	20%	100%

* Let op: relatief veel mensen gaven geen inhoudelijk antwoord op deze vraag.

Representativiteit

Groep	Deelnemers	Leden
Mannen	59% (58-61)	55%
Vrouwen	41% (39-42)	45%
Leeftijd	51.0 (50.5, 51.4)	48.8
Noord-Holland	22% (21, 23)	25%
Zuid-Holland	20% (19, 21)	19%
Utrecht	14% (13, 15)	14%
Gelderland	14% (13, 15)	12%
Regio Noord	15% (14, 16)	16%
Regio Zuid	14% (13, 15)	13%
Buitenland	1% (0, 1)	1%

Tussen haakjes staat de foutmarge.

7.9 Meer Lezen

- Blom, J. (2013) Gemeenschappelijke lijnen in het GroenLinks-denken over sociale zekerheid.
- Diverse bijdragen m.b.t. basisinkomen en nut van werk op website Bureau de Helling.
- Faber, A. (2013) 'Groene banen? Hoeveel, wat en hoe', De Helling, winter 2013.
- Rijk, M. De (2015) 'Twaalf mythes over werk en werkloosheid', De Groene, 12 maart.
- Seifert, J. (2009) The European green collar economy, Green European Foundation.
- Van Ojik et al. (2015) Een sociale bijstand: wel bijverdienen, geen verplichtingen, GroenLinks.
- Van Ojik, B. & Van Es, A. (2014) Werk eerlijk delen! GroenLinks.
- Van Ojik, B. (2013) Kiezen om te delen, een verzorgingsstaat die werkt, GroenLinks.

Colofon

Tekst: Jasper Blom, Annelies van Egmond, GroenLinks-afdelingen Utrecht en Nijmegen, Hans van Kessel, Dorrit de Jong, Ruben Keijser, Alfred Kleinknecht, Janny Kok, Jos Kok, Ben Ligteringen, Frits Lintmeijer, Anna Lohfink, Marjolein Meijer, Simon Otjes, Marieke Schep, Joop Schippers

Foto: Kjell Postema

Opmaak: Anna Lohfink

2015

Copyrights voor de teksten liggen bij de auteurs.

Uitgave: Bureau de Helling – Wetenschappelijk Bureau GroenLinks

Oudegracht 312, Postbus 8008, 3503 RA Utrecht

E-mail: info@bureaudehelling.nl

Website: www.bureaudehelling.nl

